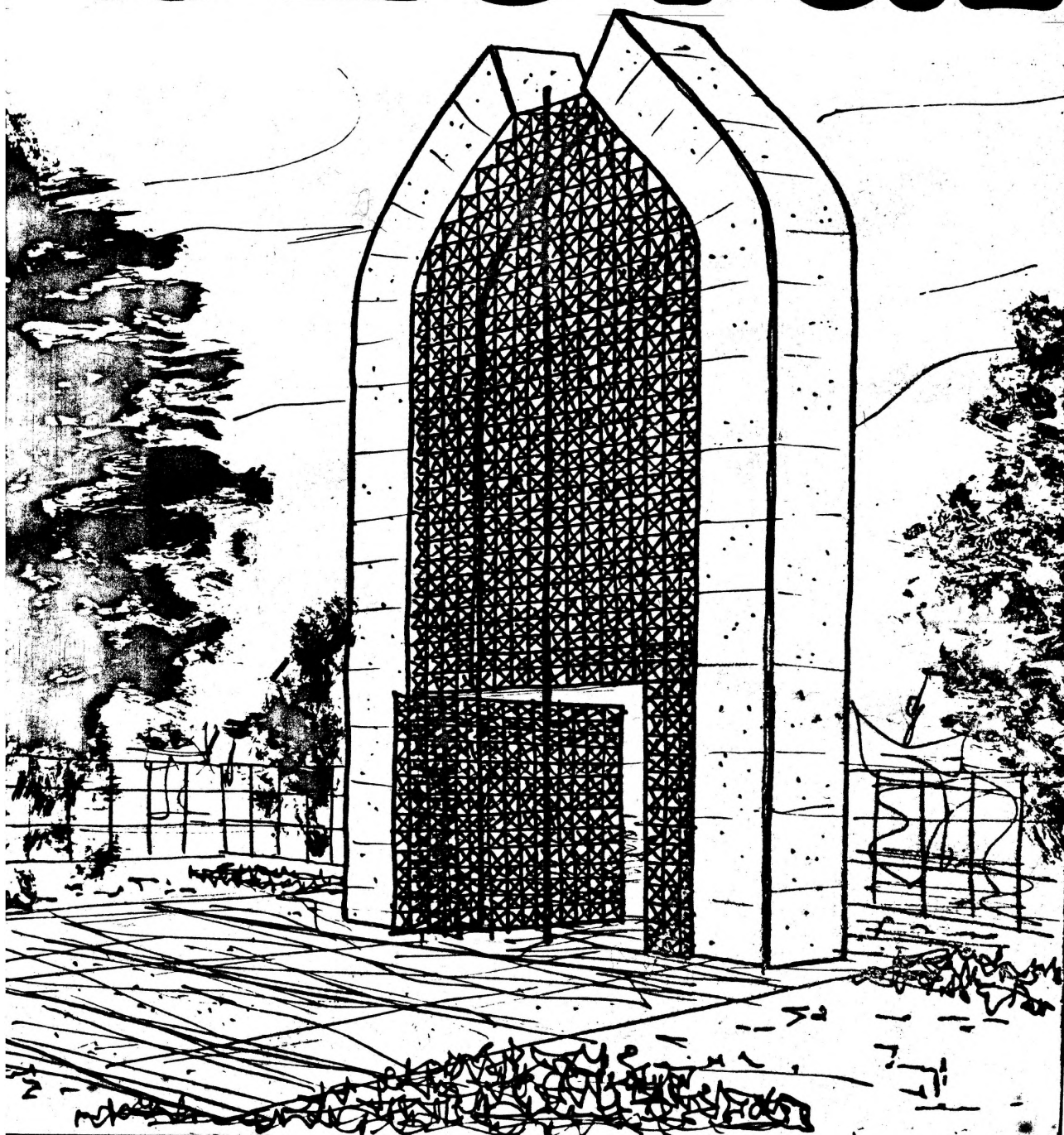

II. évfolyam 15-16. szám, 1983

február

Szóval

LEVÉL

Kedves Olvasónk!

Tanuljuk mesterségünket. Tanulás közben új utakat választunk, új tapasztalataink alapján.

Tizenhatodik számunk megint határák ez az úton. Megint végére értünk egy fejezetnek lapunk életében. Ezzel a számmal átadjuk előfizetőinknek becsületi tartozásunk utolsó számát, ami viszont nem azt jelenti, hogy lapunk utolsó száma lenne.

Minden olvasónknak Boldog Újévet kívánunk; magunk is új évet kezdünk: kedvelt lapunk új formát ölt következő számunktól kezdve. Most nem csak formailag (vagy technikailag) hanem tartalmában.

Rövid tapasztalatunk alapján átértékeljük, mire van szüksége kolóniáinknak és mi az, amire képesek vagyunk. E két tényező mérlegezéséből jutottunk el új formánkhoz: lapunk két részre oszlik:

1) egy havonta megjelenő hírlapra, melyben hírek, eseménynaptárak, meghívók, aktualitások kerülnek napvilágra, és

2) egy időszakonként megjelenő kiadásra, melyben helyet kapnak nagyobb lélegzetű cikkek, tanulmányok, riportok, interjúk, melyek többé, vagy kevésbé időálló témákról szólnak.

Ilyen kettősztással úgy gondoljuk sokkal pontosabban kielégítjük kolóniánk szükségleteit, arányos mértékben szerkesztőségünk lehetőségeivel.

Eredményünk, reméljük, egy gyorsabb hírszolgálat, és egy jobban kidolgozott kiadás lesz amelyel olvasóink érdeklődését elégítjük ki.

FELHÍVJUK OLVASDINK FIGYELMÉT ARRA: hogy egyelőre további előfizetést nem fogadunk el! Adományokat, viszont, szívesen megköszönjük.

Címlápunkon: Mohácsi Történelmi Emlékhely
(Hársi Ernő rajza)

OLVASSA, TÁMOGASSA LAPUNKAT!!

Szóval

Rua Sergipe, 270

01243 - SÃO PAULO - SP

Tel.: 256.1241 (hétfő és csütörtök este)

SZERKESZTŐSÉG:

Szabó László, Gyuricza Gábor, Harsi Ernő
Tényi Gyula (olvasószerkesztő)

MUNKATÁRSÁK:

Zágon Kati (pénztáros)
Lajtaváry Dani
Bálint Emese
Fenyvesi Ági
Hársi Sári

A névvel ellátott cikkek nem feltétlenül azonosak a Szerkesztőség véleményével.

A MOHÁCSI TRAGÉDIA

ELŐZMÉNYEI

KÁLLAY KRISTÓF ERVIN

Sokszor felvetődött a kérdés, miért nem sikerült a Jagellóknak három országból, a lengyel, cseh és magyar királyságból, egységes birodalmat kovácsolni? Egy ilyen nagyhatalom, ha létezett volna, másképpen alakíthatta volna Közép- és Kelet-Európa sorsát. Bizonyára nem létezett volna török hódoltság Magyarországon, tatár és török betörések Podoliába, török portyázások Stájerbe, valamint a két bécsi ostrom, mely Ausztria felégetését jelentette Freilandig. Pedig a lehetőségek nagyon is léteztek. Jagelló Ulászló, a lengyel király legidősebb fia már 1471 óta cseh király volt, mikor meghívták a magyar trónra. Ha ehhez a két királysághoz a lengyel korona is hozzácsatolódott volna, akkor készen állott volna az impozáns perszonál-unió, amiből még szorosabb államalakulat születhetett volna. Sajnos, nem így történt. Minden olyan megállapítás pedig, ami a feltételes módban fejeződik ki, a történelem számára irreleváns. A lengyel rendek egymás után Ulászló három testvérét választották meg királyuknak. Ezenfelül II. Ulászló személye, tehetsége, egyéni tulajdonságai nem voltak alkalmasak nagyobb feladatok megoldására.

A korona majdnem semmivé zsugorodott, éppen a királyi gyengesége folytán. A királyi jövedelmek, vagyis a megyei, városi adók, a regaliák, vagyis a só és nemesfém bányászat, pénzverés még szép összeget hozhatott volna. Ezeket azonban az udvari klikk magához kaparintotta és olymódon elfecsérelte, hogy legfeljebb a fele jutott a kincstárba annak, mint ami Mátyás idejében. A központi hatalom ilyenén gyengülése nagyban elősegítette a kis- és köznemesség, valamint a magnások közötti torzalkodást. A nagyobb számú kis- és köznemesség kezdetben sikereket könyvelhetett el, legalább is papíron. Az országgyűlésen ők voltak többségben. Hamar keresztülvették azt, hogy a főispánt a megyei gyűlés választja és annak felelős. A megyei gyűlésen ugyanis szintén a kienemesség volt többségben. Az 1498-as országgyűlés elrendeli a magyar szokásjog kodifikálását. A kérdéses nagy munka, a híres Tripartitum 1514-re készül el, éppen a parasztlázadozás után. Ez kimondja az "una eademque nobilitas" elvét, valaminek azt, hogy a "populus hungaricus" kizárólag a nemesekből áll, szemben a "misera et contribuens plebs"-el. Az egységes nemesség fogalma azt jelentette, hogy a kienemesség ugyanolyan szabadságjogokat élvez, mint a nagybirtokos osztály. Egyedül a bárók védője, magasabb. A szent korona tana érdekes magyar adalék a politikai elmélethez. Szerinte a korona által képviselt misztikus egység két részből áll: a koronás királyból és a neki közvetlen alárendelt nemességből, melynek kis- köznemesség és zászlós urak egyaránt tagjai. Ilyen közjogi kérdésekkel, egymás elleni acsarkodással, veszekedéssel, parlamenti vitákkal, no meg a parasztlázadozás leverésével foglalkozott az ország vezető rétege ahelyett, hogy hadsereget

szervezett volna. Ezekben az években a törökök világbirodalmat hódítottak maguknak és jól megszervezték azt. A török seregek a perzsa és egyiptomi határig nyomultak előre. A Padisah a Próféta zászlaját is hatalmába kerítette és most már Iszlám legfőbb szószólója lett.

Bizony, a perszonál-unió másik országában a cseh rendek sem tanúsítottak nagyobb politikai bölcsességet, vagy belátást. Ott is egymással vetélkedő főúri klikkek harcában merült ki a közélet. Az ottani anarchia azért nem járt olyan szomorú következményekkel mint Magyarországon, mert a csehek messzebb voltak a török hadszíntértől. Ulászlótól többek között kicsikarták azt, hogy nem lesznek kötelesek határaikon túl katonákat kiállítani. Ilymódon a cseh rendek nyugodtan, sőt bizonyos meglepéssel szemlélték azt a vihart, ami szomszédjukon átsöpört.

II. Ulászló 1516. március 13-án adta vissza lelkét teremőjének, Budán. Tízéves fiát, Lajost úgy a cseh, mint a magyar rendek minden további nehézség támasztása nélkül megkoronázták. Mindkét országban tovább folyt az egymással szembenálló pártok versengése. Magyarországon a helyzet pont olyan rossz volt, mint a cseh tartományokban. A király unokatestvére, Brandenburgi György, bőven kiemelt magának az állami jövedelmekből. Pazarló módon élt és ezzel arányban csökkent a kincstárba folyó; közkiadásokra rendelt pénz. Lajos odáig ment, hogy felozlatta a királyi bandériumot. Néhány zászlós úr ugyanazt tette. A húcos fazekaktól eltávolított bárók, meg az ellenzékben lévő, és így velük egy követ főúri kienemesség vezető nélkül maradt, mert Zápolya János velük megkülönböztve, dúlva-fúlva visszavonult erdélyi birtokaira.

A Marcona Szelim szultán halála nagy változásokat jelentett be. Fia és utódja, I. Szulejmán, kit a történetírók a "Dicső" megjelöléssel illetnek, 1520-ban követte apját a trónon. Uralkodásának első évében megrohanta Sabácot és Nándorféyhárárt. Az őrség az erődítményeket körömszakadtáig, a legnagyobb hősiességgel védte. A király utasította a nádorispánt és Zápolyát, hogy azonnal a várak felmentésére induljanak. Menetelésük azonban olyan lassú volt, hogy mielőtt odaértek volna, az ország déli kapuja török kézbe került. Nándorféyhárárt a védősereg az utolsó pillanatban a levegőbe akarta repíteni a várat, hogy csak kőhalmaz kerüljön az ellenség kezébe. Ezt a haláltmgvető tervet azonban a katolikus vitézekkel ellenszenvező ortodox papok elárulták és a törökkel cimborálva meghíúsították. Mindenesetre a magyarok drágán adták életüket. A győzelem Szulejmánnak 50.000 emberébe került.

Az 1521-es országgyűlés erre fel megszavazta az általános hadiadót, egy állandó zsoldos sereg felállítására. Ez azonban a bandériális alakulatok helyébe lépett volna, nem pedig annak kiegészítésére. Együttal a zászlós urakat felmentették a bandériumok kiállításá alól, míg a kismemeseket mentesítették a hadbavonulási kötelezettségtől. A kérdéses adó alig folyt be, ami pedig befolyt, elúszott a különböző államhivatalnokok zsebeiben.

Ekkor Rhodos ostroma (1522) még néhány év haladékot nyújtott az országnak. A kormány maga is jónak látta követeket küldeni külföldre, anyagi segélyt és fegyveres támogatást keresendő. A német birodalmi gyűlés, mely Nürnbergben ülésezett, józanul mérlegelte a helyzet komolyságát. Bizottságot küldött Bécsbe, hogy ott Ferdinánd főherceggel, Jagelló Anna magyar királyleány férjével, a magyar és cseh képviselőkkel karöltve az ügyet megtárgyalja. A Habsburg birodalom és a francia királyság közötti nagy viszálykodás ebben az időben vette kezdetét. Ezért a németek nem adhattak komoly segítséget. Mindössze 3000 lovast küldtek Ferdinándnak. Ezeket pedig gyorsan, az osztrák tartományok védelmét felerősítendő, a horvát határra vezényelték. A következő évek, azaz 1523, 1524 és 1525 folyamán ismételt kérelmek nem hoztak nagyobb eredményt. Mikor pedig Lajos királyunk cseh alattvalóhoz fordult, rozenbergi Svihovaky Bretisláv, az utrakistákkal szembenálló katolikus párt vezetője még hajlandó lett volna mérsékelt segély nyújtására, az országgyűlés, mely már Lajos apjának koronázása alkalmával biztosította alkotmányos jogait, azt válaszolta, hogy... "még ha egy szekérre való, aranybetűkkel írt, ilyen segélyhő levelet küldene, akkor sem engedelmessé válna".

Az egyetlen tényleges segély, bár elég csekély mértékben, a Pápától érkezett. A pápai nuncius, Antonio Burgio báró, maga toborzott és fizetett egy Morvaországból származó zsoldos csapatot. Zsigmond lengyel király hajlott a közreműködésre és küldött is egy kis csapatot. Együttal felmondotta a szultánnal kötött fegyverszünetet. Csakhogy ez az ellenséges magatartás azonnal a krími tatárokkal felerősített török betörést eredményezett a Magyarországgal határos Volhina és Podolia tartományokba, következképpen Zsigmondnak is minden katonára szüksége volt.

A kis- és nagybirtokos nemesség viszálva még az 1525-1526 közötti időben sem szünetelt. Mindegyik párt a másikat okolta az ország állapotáért. A kismemesség ugyan keresztül vitte 1525-ben Verbóczy nádorispáni megválasztását. Az igazság azonban az, hogy Verbóczy sem ért el semmi komolyabb eredményt, mire a következő évben az ellenpárt megbuktatta. Így következett el az 1526-os esztendő, mely a független magyar államiség legnagyobb katasztrófáját hozta magával.

Bár az ország állapota, elhanyagolt védelmi berendezkedése, elszomorító belviszonyai a török támadást eléggé kihívták és egyoldalú kimenetelét előre meghatározták, a végzetes ütközet időpontját külföldi események szabták meg. A páviai csatában V. Károly a franciákon főlényes győzelmet aratott, sőt maga a francia király I. Ferenc is foglyul esett. Madridi fogásának kezevében a király merész gondolattal török segítséghez folyamodott. Ez a realpolitika tökéletesen megfelelt a kor szellemének, jóllehet évekkel előbb a Valois uralkodó maga volt az, aki keresztény hadjárat gondolatával foglalkozott, sőt seregeit Isztanbulig szándékozott vezetni avégből, hogy a török császárt még onnan is elfűzze. A francia történetészek dicsőítik a királyt ezért a realiztikus elhatározásáért. Ez a felmagasztalt francia szemézből valamennyir

megengedhető, keresztény szempontból viszont annál kétségesebb. Annyi mindenesetre igaz, hogy ez a lépés a következő háromszáz évre új irányt adott az európai diplomáciának. Az első közeledési kísérletek nem a királytól származtak, hiszen ő fogoly volt, hanem a régensnőtől, Savoyai Lujzától, a király anyjától, melyeket a király azonnal jóváhagyott. Itt megemlítenő az, miszerint a francia udvar és a Fényes Porta között már 1483-ban létrejött egy kontaktus, midőn II. Bajazid, a rhodosi johannita renddel kapcsolatban felmerült problémák ügyében követeket küldött VIII. Károlyhoz. A király akkor ezt a küldöttséget nem fogadta. Később, 1500-ban, a szultán XII. Lajos közbenjárását kérte. Velencével felmerült nehézségei ügyében. A mamelukok legyőzése után I. Szelim meghagyta a franciáknak Egyiptomban eddig élvezett kiváltságait.

Ezúttal azonban francia oldalról jött a kezdeményezés. A francia követ, Frangepáni János gróf 1525 decemberében érkezett a török fővárosba, levéllel urától. I. Ferenc közeledése kedvező fogadtatásra talált. Következő év áprilisában a francia király hálás szavakkal válaszol a szultánnak:

"Nous n'avons pu que ressentir un vif plaisir en voyant l'insigne générosité de votre coeur qui vous porte à nous promettre des secours dans cette triste situation de nos affaires, en nous offrant de grands trésors et toutes vos forces".

Minthogy pedig egy ilyen istentelen szövetségnek rossz visszahatásával még a francia király is számolt, I. Ferenc igyekezett ebben a megállapodásban a török területeken élő keresztényeknek számos előjogot biztosítani, valamint egy kalap alatt ugyanannyi kereskedelmi előnyt szerezni a franciáknak. Ez a követjárás egyelőre nem eredményezett formális, írásba foglalt és pecsétes egyezményt. De még ha Magyarország inváziója nem is szerepelt előfeltétel gyanánt ezen megbeszélések során, az nyilvánvaló volt, hogy teljes egyetértés és kölcsönös segítési vágy létezett a két kormány között. A nemzetközi helyzet ilyen alakulása, mely a Habsburg birodalmat kétfrontos háborúra kényszerítette, eleve szabad kezet adott a szultánnak hódító tervai megvalósítására. A francia-török diplomáciai kapcsolatok további fejlődése teljes mértékben alátámasztja ezt a magyarázatot, és utólagosan igazolta a szultán, Szulejmán villámgyors támadását. Azok az előzetes tárgyalások, melyek lehetővé tették az első nagyszabású török támadást és a mohácsi katasztrófához vezettek, egyre messzebbmenő egyezményekben végződtek. A francia és török udvarok közötti egyre jobban elmélyülő kapcsolati immár nem a mohácsi csata előzménye, hanem az azt követő kibontakozás. Viszont éppen az idevágó események nagyarányú előmenetele mutatja azt, hogy mennyire komoly volt az első kapcsolat és hogy Szulejmán biztos politikai érzékeléssel, pusztán a további francia közreműködés reményében, további tétovázás nélkül megkezdte a nyugat ellen indított ambiciózus hadjáratait. Háborús célja a német-római birodalom és a Habsburg hatalom megdöntése volt. Ennek eléréséhez az első akadályt a magyar királyság jelentette. Csakhogy a magyar rendi állam még bukása után is ellenállt. Kerek százötven évig, Buda visszafoglalásáig, sőt még azon túl is, megállás nélküli küzdött Európa ellensége, a török ellen.

Francia oldalról a következő lépés 1528-ban történt. I. Ferenc képviselője egy mecsetté változtatott jeruzsálemi keresztény templom visszaadását kérte. A szultán ezt a kérés a legudvariasabb formák között utasította vissza – bizonyára azért, mert a muzulmán vallás törvényének értelmében a

karddal meghódított és Iszlámnak szentelt templomról csak akkor lehetett levenni a félholdat, ha azt a területet ugyancsak karddal szerezték vissza -, ennek ellenében azonban sok más engedményt tett. Egyiptomban teljes mozgási és kereskedelmi szabadságot adományozott a franciáknak. Ezentúl a francia korona alattvalói a francia konzul joghatósága alá tartoztak, kivéve, ha főbenjáró bűnt követtek el a fővárosban, Alexandriában. Itt a franciák egy-néhány meghagyott templomban keresztény istentisztelethez járulhattak és úgy a konzulok, mint a kereskedelmi raktárak és végül maguk a kereskedők is közvetlen a szultán védelme alatt állottak.

Hat évvel később Jean de la Forest nyert kiküldetést a francia udvarból. Feladata egy Habsburg-ellenes szándékos megkötése volt. A török fegyveres beavatkozást célzó szerződés feltételei a francia ajánlat szerint a következők voltak: Milánó, Flandria és Artois birtoka, az ott megnyitott háborús hadszíntér és a francia fegyverek eredményeként, egyben a szultán vazallusának, Zápolya Jánosnak elismerése a magyar trónon. Ebből az ajánlatból aztán megszületett a Francia Királyság és a Fényes Porta közötti szerződés. Ennek értelmében a szultán kiterjesztette az Egyiptomban engedélyezett privilégiumokat az egész birodalomra. A francia hajók szabadon közlekedhettek a török felségvizeken, és szabadon használhatták a török kikötőket, öt százalékos általános adó lefizetése mellett. Más idegen hajó csak francia lobogó alatt járhatta a török vizeket. A konzulok joghatósága ezentúl minden peres, köztük bünyügyi eljárásra is kiterjed és a török hatóságok kötelezik magukat a konzul által hozott ítéletek végrehajtására. A török birodalomban letelepedett francia lakosok messzemenő kiváltságokat élveztek: teljes vallásszabadság, a szent helyek őrzete, vagyon áthárítása végrendelet útján stb. Egyedül a francia királyt ismerték el a török részről egyenrangú félnek. A hivatalos levelezésben ezután a "Padisah" címet kapja az eddigi Bej helyett. Végül egy titkos védelmi és támadási szerződés zárta le a megegyezéseket. Szulejmán kötelezte magát, hogy megtámadja Magyarországot (már nem is először) és a Kettős Szicíliai királyságot, míg Ferenc fogadkozik, hogy megrohanja Milánót és környékét. Ezt a La Forest által tett alá hozott szerződést II. Henrik 1553-ban megerősítette, sőt még kiegészítette azzal a megállapodással, miszerint az ottomán hajóhad által elfoglalt olasz városokat a franciáknak kell átadni, bár előbb a török megszálló csapatokat illeti a zsákmányolás, azaz szabad rablás és a szükségesnek vélt rabzolgák elhurcolása. El kell ismerni, ezen a téren a francia diplomácia bámulatos sikert könyvelhetett el. A francia monarchiát valóban fenyegette a Habsburg bekerítés veszélye, csak hogy az isztambuli szerződés ezt a szorítást elvágta, és a Habsburg birtokokat a legnagyobb kontinentális katonai hatalommal ellensúlyozta keleten, erős hajóhaddal a Földközi-tengeren, míg maga több európai hadszíntéren ment támadásba.

A török hadvezetőség már a kezdeti tárgyalások során átlátta a kedvező helyzetet. Komoly külföldi szövetség nélkül, virtuális elszigeteltségében a cseh-magyar perszonál unió inkább kénytelen - kellelten, mint lelkes egységet képezett. Mindkét országban jogaira féltékenyen őröködő, rövidlátó és kormányzásra képtelen országgyűlések tartották kezükben a hatalmat és tékoztatták az ország erőforrásait. Evvel a nagy kiterjedésű, de ólomlábakon járó kettős monarchiával állott szembe egy teokratikus monarchia, ami a gyakorlatban egy katonai kényuralmat jelentett központi

közigazgatással és állandó hadsereggel. Míg az előzőben minden az országgyűléstől függött, és míg a végrehajtó szervek nem állottak a helyzet magaslatán, a szultán birodalmában a háborús célok kitűzésétől kezdve, a mozgósítás, felvonulási terv és utánpótlás jól kipróbált szakemberek kezében volt.

A cseh-magyar unióban nem létezett központi kormány. Csak az uralkodó személye, egy élni és szórakozni vágyó húszéves fiatal ember fűzte össze a két országot. A legszomorúbb azonban az volt, hogy az országos méltóságokat betöltő nagyurak között nem akadt egy sem, aki az ügyek vezetését a király nevében magához ragadta volna. Az uralkodónak nem volt tényleges hatalma, hiszen a hatalom eszköze, a jövedelmet biztosító pénzügyi igazgatás lelkiismeretlen udvaroncok kezében volt. A hadsereg felállításával, új véderő megszervezésével végképp nem törődött senki. A két ország rég elavult intézmények árnyékában hűsölt és nem akart hinni a veszély komolyságában. Valahogy, talán a múlt sorozatos győzelmei alapján azt hitték, hogy a dolgok állása mindig ugyanaz marad. Elvégre is a törököket mindig visszakergették a magyar határokról. Elégé érthetetlen módon a felelős vezetők talán saját szerencséjükben bíztak. Abban reménykedtek, hogy az édes haza inváziója majd csak elodásodik valahogy, mint ahogy az már annyiszor megtörtént. Még ha Nándorfehérvár elesett is, ott voltak még a déli folyók, a déli végek többi erős vára, ott volt a horvát bán, a temesi gróf, sok fegyveres emberrel, azok majd csak megállítják az ebadta törököt. Ha meg bemelegszkednének az ország területére, előbb-utóbb majd csak kivenik őket onnan. Bármennyire hihetetlenül hangozták is, feltéhető, hogy a saját dolgaikkal foglalatossá nagyurak meg kis- és középnemesek ilyesfajta gondolatokkal vizsgálták magukat. Egy kis hiszékenység, a megszokás, a közömbösség könnyen támaszt olyan tévhiteket, amiben aztán szentül bíznak. Bármiként lett legyen is, nemtörődomségükért nagyon súlyos árat fizettek. A végén életüket adták azért, amit több ésszel és előrelátással másképp intézhettek volna. A tragédia azonban ott van, hogy életükkel nem tudták az országot megváltani. Az ő vesztük egyidejűleg számtalan ember, asszony és gyerek halálát és az egész ország romlását és pusztulását hozta magával.

ARANY JÁNOS

CIVILIZÁCIÓ

Ezelőtt a háborúban
Nem követtek semmi elvet,
Az erősebb a gyengétől
Amit elvehetett, elvett.

Most nem úgy van. A világot
Értekezlet igazgatja:
S az erősebb ha mi csinyt tesz,
Összeül és - helybenhagyja.
(1877)

emigráció

Mi tarthatja meg magyarnak szórványainkat?

FLÓRIÁN TIBOR

Valahányszor Erdélynek és a Felvidéknek álmodott New England-i otthonomtól távol egy lelkes magyar szórványt látogathatok meg, ünnepet ülök. A közöttük töltött pár nap alatt mindig úgy érzem, mintha Hazám földjén állnék. Ezt a hazai földet Caracasban éppen úgy megtalálhatom, mint Torontóban, Clevelandben, São Paulóban, Buenos Airesben, Ausztráliában, Los Angelesben, vagy San Franciscóban. Természetesnek tartom, hogy népem vezérek, brazilok vagy amerikaiak között – ha akár – nemzetet alkothat. Mint az óceánból kiálló sziklákat, úgy ostromolja hullámaival az idegen nyelv ezeket a magyar szórványokat és mégis évtizedek óta állnak. A múlt időben simára csiszolja őket a hullám, de szét nem törli és el nem sodorja a külső erő, amíg minden részecskéjük vállalja a maga szikla-sorsát. Amíg a közös cél tudata, belülről, el nem gyengül, élni fog és állni fog, hullámtörőként minden szórvány. Hiszek ebben, miért is ne hinnék, mákor a Kárpátokon túl élő és magyar anyanyelvűket, énekeiket, népi hagyományukat, öntudatukat évszázadokig megőrző csángók példáját hordozom magamban.

Amikor ünnepi napjaim végük felé közelednek és búcsút kell mondanom egy-egy magyar szórványnak, fájdalom fog el, ahhoz hasonló, amit akkor éreztem, mikor – a történelem kényszerére folytatán – átléptem Hazám határát nyugat felé. Elviselhetetlen lenne számomra csak pár órát tölteni közöttük, és elmenni, mielőtt életüket, problémáikat magamba nem szívtam. Áldom sorsomat, hogy magammal hozhattam őket, és a levelek által táplált, személyes kapcsolatom sem szűnt meg velük.

Szórványaink hullámverte sziklák az öt földrészen. Mi tarthatja meg őket szikla-hűségükben, töretlenül az árban?

Elsősorban az, ha nem érzik magukat kicsinek, erőtlennek és magányosnak. Létnének minden napján éreznük kell, hogy nem tartozunk a kis nemzetekhez. A világmagárság létszáma lassan a 16 millió felé közeledik és a szabad világban élő szórványainkhoz még ma is közel másfél millió édes anyanyelvűket őrző magyar tartozik.

Másodszor az tarthatja meg őket magyarnak, ha tudatára ébrednek annak, hogy – minden látszat ellenére – a nemzetköziség hatóereje gyöngül és nyíltan, vagy a felszín alatt erőteljes népi erők törnek előre. Századunk utolsó negyede a győzelmét hozza el.

Harmadszor, ha sorainkban a gyengéket meggyőztük arról, hogy nem kell szégyellniük magyarságukat. Nemcsak mennyiségileg léptünk ki a kis nemzetek közül, hanem minőségileg is, annyira, hogy szellemileg versenyképesek vagyunk a nagyokkal.

Negyedszer, ha meggyőztük arról opportunistaikat, hogy az elkövetkező világrendben nem az segíti elő érvényesülésüket, ha elválták gyökereiket, és nyelvükben és magatartásukban kiléptek a magyarság keretei közül. Az önző embereket a gyökértelesség árulja el és minden társadalomtudós tudja, hogy az önző egyénekből seholsem lehet emberi társadalmat, jól működő közösségi életet teremteni.

Ötödször, ha különösen azokban az országokban, aho-

a civilizáció építésére helyezik a fiangszult, mi továbbra is kultúrát építünk és a második jégszekevény, televízió, vagy gépkocsi helyett magyar könyveket veszünk, magyar előadásokat látogatunk, magyar művészetet támogatunk és mindent megteszünk annak érdekében, hogy ne a tömegizlés alakítsa ki azok színvonalát, hanem könyvekkel, minőségileg egyre jobb lapokkal és előadásokkal emeljük magasabbra a tömeget.

Hatodszor, az tarthatja meg őket magyarnak, ha növeljük szórványaink érdeklődését a többi szórvány iránt. Egyre erőteljesebb kapcsolatok kiépítésére sarkalljuk őket annyira, hogy résztvegyenek egymás szellemi életében is.

Ki kell építenünk a magyar szórványok egymás közötti kultúracserejét. Nemcsak könyveken és újságokon át, hanem kimagasló alkotók meghívásával is. Vigyáznunk kell azonban arra, hogy ez a csere valóban csere legyen és ne egyoldalú tevékenység, mint a miénk – a történelmi, politikai kényszer miatt – a magyarországi és erdélyi alkotókkal.

Az ausztráliai magyar szórvány helyzete – és részben a dél-amerikaiaké is – a legjobb példa az egyoldalú kultúracsereére. Ők az elmúlt évek alatt a távoli szórványokból jónéhány magyar író és szellemi vezetőt hívtak meg nagy díjazatok árán, antológiáikban más szórványok íróit és költőit is megszólaltatták, de őket egy-két havilapon s az egyik hétilapukon kívül még eddig nem hívta és szólaltatta meg rangos kiadványban könyvben, vagy pódiumon senki. A jótékony változás biztató jeleit csak az utóbbi két évben kezdjük látni.

Hetedszer az adhat szórványainknak megtartó erőt, ha nagyobb figyelmet fordítunk íróinkra, költőinkre, művészeinkre és szellemi embereinkre. Ne hagyjuk magányosan élni és küzdeni azokat, akik nem tartoznak valamilyen emigráns szervezethez, amely időnkint kontinenseken keresztül utaztathatja és városról-városra viheti őket. Teremtünk kapcsolatot a magányos alkotó és a számára ismeretlen arcú olvasó között. Hozzuk közel őket egymáshoz, mert az írónak több lesz és mélyebb a mondanivalója, az olvasó pedig a személyes élményen át közelebb érzi magát az íróhoz és eszméihez.

Othon, a Kárpátmedencében láttuk példáját annak, hogy milyen jelentősége van az irodalomnak. Az erdélyi, felvidéki és délvidéki írók munkássága nélkül ennek a három magyar törzsnek az élete nemcsak sivárabb lett volna, hanem ellenállásuk is meggyöngyült. A három törzsi írói tartották fenn a nemzeti öntudatot akkor is, amikor a szellem csak madárszárnyakon repülhetett át a határok fölött.

Márai Sándor – ő is egyike a magányos írónak – ezt írja: "Az irodalommal kezdődik a nemzet". S igaz van, mert ki öntené formába a nemzeti öntudatot, ha nem lenne író? Ki alakítaná, fejlesztené, csiszolná nyelvünket, mint a legcsodálatosabb eszközt arra, hogy kicserélhessük – a legmagasabb szinten is – gondolatainkat? Ki mutatna föl minket a világnak, ha nem lennének írónk és nem lenne magyar irodalom?

Ébredjünk rá arra, hogy a szabad világon szétszór közel másfél millió, anyanyelvüket beszélő magyar között az egyre erőteljesebb és valóságos minőségi kultúracsere a. írók nélkül nem valósíthatjuk meg. Tegyük meg mindent, hogy magányos írónk is elfussanak az olvasóhoz, szervezett könyvkiadás útján és szervezett előadócserékkel személyesen is. Ez lenne a legbiztosabb útja annak, hogy a világon szétszórta szórványaink valóban és maradandóan közel kerüljenek egymáshoz és megtartsák magyarságukat utódaikban is!

New Milford – Erdőszállás

Fotók: Nagy Mihály

Az Evangélikus Család a kápolna előtt

Zúgnak a harangok

- Ráth Károly -

Kis kápolnánkban nincsen harangja, mégis ünnepi harangzúgást hallunk, belecsendül szívünkbe – lelkünkbe. Jubilálunk! Immár 25 éves az egyházunk, a Brazíliai Magyar Evangélikus Egyházközösség.

Aljünk meg pár pillanatra, hálat adni a Mindenhatóknak, hogy megengedte elémünk ezt a mérföldkövet, és tekintsünk vissza a megtett útra, idézzük fel e negyedszázad némely mozzanatát, hogy annál nagyobb hittel és lelkesedéssel haladjunk tovább előre.

A második világháborút követő években megszámlálhatóan érkeztek a magyar bevándorlók Brazília. A reformátusok és a római katolikusok kitűnően megszervezett, régóta működő magyaryelvű egyházakat találtak. Minket, evangélikusokat, szintén örömmel fogadtak, és a Brazíliai Református Keresztény Egyház, élén Apostol János Tiszteletes Úrral, mindent elkövetett, hogy székes templomban épült, gyönyörű templomukban mi is lelki otthonot kapjunk. Hosszú években át több lutheránus tagja is volt a lapai presbiteriumnak, és évenként egyszer, Nagyszünetkorán este Apostol Tiszteletes ágostai hitvallású evangélikus liturgia szerint osztott nekünk úrvacsorát.

Am ez csak ideiglenes megoldás volt, nem elégítette ki a zseme gyermekeink óta megszokott lutheránus szertartású istentiszteletek után érzett szomjuhozásunkat.

Ezért néhány alapítványi evangélikus család érintkezésbe lépett a Ceafes székeli Lutheránus Világszövetséggel, kérve, hogy küldjenek nekünk magyar lelkészt.

E fáradozásokat siker koronázta. Ezért zúgnak most ünneplő harangjaink: negyed évszázaddal ezelőtt, 1957 októberének első napjaiban, São Paulóba érkezett egy fiatal lelkész, Nagytiszteletű Gémes István, azzal a megbizatással, hogy itt magyar és esetleg szlovák gyülekezetet szervezzon.

Szlovák evangélikusokat nem igen talált, de volt néhány cím a zsebemben, hol laknak magyar lutheránusok. Híre futótűzként terjedt és egy hét sem telt bele, megtartotta első istentiszteletét az akkor még keskeny utcában, kis házak fölött kimagasló, Rio Brancói nagy templomban. Október hatodika, a magyar nemzet gyásznapja ez egyszer örömmünneppé változott: 13 évi kényszerűsünet után megint részt vehettünk őseink hite szerint, anyanyelvünkön tartott istentiszteleten!

A Svájci Club nagyterme zsefolásig megtelt magyar evangélikusokkal az első összejövetel alkalmából, amikor többen felszóltak és mindnyájan éreztük és örömmel láttuk, hogy sokan vagyunk és nagyot alkothatunk. Egy 6-tagú bizottság alakult, hogy segítsen a lelkész szervező munkájában. Tagjai voltak: Barcsa Jenőné, Petry Béla, dr. Pünköszt Mihály, Réz Katalin, Saskóy Ferenc és Ráth Károly.

Alakuló Közgyűlésünket 1958 május 13-án tartottuk a Lord Hotel nagytermében, tehát a "Comunidade Evangélica Lutherana Húngara do Brasil" hivatalos létezésének ezüst-jubileuma tulajdonképpen 1983

májusában lesz. Az első (titkos szavazással választott) Egyházvezetőség templomi beiktatása 1958 augusztus 10-én történt, és első Felügyelőnk Petry Béla volt, több mint 5 éven át.

Majdnem négy esztendőn keresztül a saõpaulói német-brazil lutheránus egyház vendégszeretetét élveztük és az 6 központi templomukban, az Avenida Rio Brancon voltak istentiszteleteink.

Gyülekezetünk évről-évre nőtt és egyre inkább szükségét éreztük egy saját otthonnak. Ez irányú törekvéseink sikerrel jártak, hála a Lutheránus Világszövetség nagyvonalú segítségének. Sok levelezés, utánajárás, izgalom, megannyi öröm és várakozás, ingatlanvásárlás, ház-átalakítás, közfalak ledöntése, híveink áldozatkészsége - mindennek diadalmas eredményeképpen végre 1961 augusztus 27-én sor került kápolnánk ünnepélyes felszentelésére a Rua Sergipe-n. A szertartást Martin Begerich püspök, a Közép-Brazil Szinódus akkori Elnöke végezte.

Habár kezdetről fogva és mind a mai napig (és a jövőben is) ragaszkodunk anyanyelvünkhöz, és egyházközségünk hova tovább a magyar nyelv egyik végvárává alakul São Paulóban, nem kívántunk - mint egyházközség - elszigetelődni a ma már mintegy egy millió lelket számláló nagy brazil lutheránus egyháztól; már 1959 óta annak tag-gyülekezetei közé tartozunk és nagy megbecsülésnek örvendünk.

Saját egyházi otthonban az istentiszteleteken kívül más tevékenységekre is gondolhattunk. Asszonyaink megalakították az Evangélikus Női Kört, amely azóta is lankadatlan munkával dolgozik, évenként megrendezve a Karácsonyi Vásárt, sok egyéb rendezvényen kívül.

1961 szeptember 9-én, tehát néhány nappal kápolnánk felszentelése után, cserkész-szórvány örsöt szervezett lelkészünk felesége. Ez volt a magva a 40-es számú Zrínyi Kata Cserkészcsapatnak, amely, Egyházközségünk védőszármái alatt a következő évben hivatalosan megalakult és amely napjainkban, 1982 novemberében ünnepi 20 éves jubileumát. Föltétlenül meg kell említenünk itt cserkészeink minden esztendőben megrendezett, hagyományossá vált adventi betlehemezését, amelynek során számtalan magyar családot keresnek föl és vizik házról-házra a Kis Jézus karácsonyi üzenetét, régi, hamisítatlan magyar népi hagyományok szerint.

Kezdetről fogva ápoltuk és fejlesztettük a felekezetek körti jóviszonyt, szinte keresztény együttműködés formájában. Úttörő ökuménikus munkát folytattunk, amikor már 1964 derekán meghívtuk a magyar testvér-egyházak lelkészeit, hogy prédikáljanak a mi istentiszteleteinken. Tiszteletes Mohai Szabó Béla és Gridi-Papp Árpád, valamint Főtiszteletadó Kerényi Olaf lelkésztestvéreink el is fogadták a meghívást, örömmel kapcsolódva be ökuménikus kezdeményezésünkbe.

Telt-múlt az idő és 1968-ban gyülekezetünk alapító lelkésze nem kívánta másodszor is megújítani 5-éves szerződését és az év vége felé családjával együtt visszatelepedett Európába.

Hamarosan megérkezett az utódja, Nagytiszteletű dr. Kadicsfalvy József. Chileből jött közénk: Buenos Airesben végezte a teológiát már idős korában. Tehát jól ismerte már Délamerikát és általában az embereket. Bölcs, méreket, higgadt természete nagyon alkalmazkította őt arra, hogy a dinamikus megkezdett munkát nyugodt ütemben, de biztos kézzel továbbvigye és a gyülekezetet megtartsa, igen sok nehézség közepe.

Kitartó és megértő türelemmel, bölcs igyekezettel hamarosan rendbehozta az egyházközség időközben fölmerült problémáit, különösképpen magának az épületnek fizikailag veszélyessé vált helyzetét, amely a szomszédban történt felhőkarcoló építés folytán állt elő. Nagytiszteletű Kadicsfalvy testvérünk Krisztus Urunk hó katonája és igen nagy magyar volt. 1977 szeptember 5-én bekövetkezett haláláig kilenc éven át hűségezen pásztorolta gyülekezetünket.

Azóta 5 esztendő telt el, gyülekezetünk állandó lelkipásztor nélkül maradt több mint két éven át, és most már több mint egy esztendő óta újra ez a helyzet. Közben, rövid 22 hónapra keresztül megint volt saját lelkészünk, a fiatal Reich György személyében, aki listőkös-szerű itt-tartózkodása alatt hervadhatatlan érdemeket szerzett. Föllendítette egyházközségünk életét, egyrészt új, szerencsés kezdeményezésekkel, de kiváltképpen nagyszerű prédikációi vonzereje által.

Ebben az időben kezdte meg működését gyülekezetünk énekora, Bálint Jánosné vezetésével. Nagytiszteletű Reich testvérünk utolsó tevékenységeinek egyike volt, hogy beiktatta a pár nappal előbb megválasztott, fiatal, dinamikus elemekkel megújított egyházvezetőséget. Ezután, 1981 szeptemberének utolsó napján visszatért Németországba.

Konfirmandusok

Es ma így jutottunk el ehhez az ezüst-jubileumhoz, így zúgnak - zengenek ünnepelő harangjaink, saját állandó lelkipásztor nélkül. De nem csüggedünk, nincs is miért csüggednünk. Függetlenül attól, hogy a brazil, német, norvég és északamerikai egyházi hatóságok, valamint természetesen maga a Lutheránus Világszövetség Genfben, és azon belül a még most is annak kötelékében dolgozó Nagytiszteletű Pósfay György, gyülekezetünk régi barátja és jötevője, állandóan résen vannak annak érdekében, hogy új magyar papot találjanak és küldjenek nekünk, mi folytatjuk a munkát, miként rendfihetetlenül folytattuk 1978/79-ben is.

Huszonöt esztendő óta megszakítás nélkül szól hozzánk Isten igéje ebben az egyházközségben és anyanyelvünkön. Hálát adunk Istennek, amiért adott nekünk pásztorokat. Az első, aki összegyűjtötte a nyáját; a második, aki híven örökösödött felette; és a harmadikat, aki tovább ébresztette, megerősítette a lelkeket, hogy bátran haladjunk tovább az Istennek tetsző úton. És hálát adunk szívvel köszönjük a Brazíliai Református-Keresztény Egyháznak, hogy Tiszteletes Mohai Szabó Béla személyében helyettesítő lelkészt kaptunk az évtizedek folyamán nagyon sok alkalommal, 1962/63 óta napjainkig.

Amikor pedig nincs hivatásos pásztor a nyájnak, mindig akad a gyülekezet tagjai közt kettő-három aki-bár más mesterséget tanult - híven és örömmel kész arra, hogy hirdesse Isten igéjét. Aki ezt még soha nem tette meg, el sem tudja képzelni, hogy egy-egy prédikáció vagy teljes istentisztelet előkészítése a sok időn, odaadó munkán és fáradságon kívül mily óriási, tiszta, igazi erőmet is jelent! És a hívek meghallják a hívó szót, eljönnek az istentiszteletre, soha sem kong üresen a kápolnánk, még ha laikus presbíter végzi is a szolgálatot.

Es hogy néhány szót a presbíteriumról, az egész egyházvezetőségről is szóljunk, alapszabályaink szerint régebben 2 éves volt a mandátumunk, ám később - még Nagytiszteletű dr. Kadicsfalvy testvérünk javaslatára - egy közgyűlési határozat megváltoztatta ezt 4 esztendőre. A mostani egyházvezetőség a tizenegyedik, mandátuma 1985-ig tart, és jelenleg is nagy horderejű tervek kidolgozásán munkálkodik. Felügyelőnk 1973 novemberére óta Bálint János testvérünk.

Dr. Kadicsfalvy úrvacsoraosztás közben

Nem fejezhetjük be beszámolóinkat a neki, hogy meg ne emlékeznénk azokról a munkatársainkról, akik Isten kifürkészhetetlen akaratára folytán nem földi presbiterek többé. Jeszenszky Géza, Becht Henrik, Szenczy András, Zammer Tamás, id. Faltay Pál, Petry Margit diakonissza nővér, Mógor Jenő, Petry Béla, Balogh Péter, Balikó János és Szakmáry Károly emléke kifürkészhetetlenül bevésoódott a gyülekezet történetébe, igaz keresztyén munkásságuk mindannyiunk számára mindig követendő példa marad.

Ritkulnak soraink? Kétségtelen, hogy sokan elmentek. De mindig vannak és lesznek, akik a helyükre állnak. Amiképp oly sokszor elmondtuk, két és fél évtized folyamán, hadd ismételjük újra: mi, emberek, halandó teremtmények vagyunk, jövünk, darabig itt vagyunk, és elmegyünk azután, de Isten országa, Krisztus Urunk Egyháza örök! Ezért zúgjatok – zengjétek hangosan, ünnepi harangok, fennek hirdessétek, hogy íme 25 évvel ezelőtt föllobbant egy szikra, megalkak a Brazíliai Magyar Evangélikus Egyházközösség, amely aszóta is él, és továbbra is élni fog Isten segítségével! ■

KALÁSZ MÁRTON

Széljegyzet, Aranyhoz

- A költészet nyelvét úgy ismerem,
mint az erdőjáró
- a vad s a nyűtt kéreg nyelvét, a magasan
roszogó berek-szélét,
- a költészet nyelvét úgy ismerem,
mint a mezőjáró
- a gabona nyelvét, a gyümölcsét, a vizét,
kelő holdfényen
- a kétlábra álló: tanyán a féregét,
a költészet nyelvét
- úgy ismerem, mint cigány a tekenő illatát
fejér némben a hasznát,
- a költészet nyelvét úgy ismerem,
mint az erdőjáró,
- rögjáró, a cigány s a fejér-nép nyelvét aki
készségűl beszél.

VISZONTLÁTÁS!

Minden találkozás barátokkal, kedves ismerősökkel egy örömnép, egy élmény. Ilyen örömnép és élmény volt számomra a múlt héten Reich Györggyel, szeretett Gyurkákkal találkozni Münchenben!

Gyurka, a "Szóval" alapítója és volt főszerkesztője, csupasz felsőtesttel ping-pongozott egy fallal, miközben partnerre várt, amikor eléje toppantam. Már majdnem 21 órát tartottak a toronyórák ezen a június 1én, de a nap csak most küldte utolsó sugarait a szép városra, beáramyosva a házuk tetőjét s lassan az árnyaknak engedve át a világot.

A többemeletes épület, mely alöttem állt, egy diákotthon, melyet még Ft. Ádám György létesített a "vasfüggöny" mögül jövő egyetemisták számára, hol olcsó lakbérért jó szállást találtak az egyetem közvetlen szomszédságában.

Miután az örömteli viszontlátás összejelkezéséből kibontakoztunk, Gyurka beszámolt élete folyásáról. Amióta 1981 szeptemberében a Congonhási repulótéren búcsút intettünk neki, sora kereké nagyot forgott. Ideérkezett ebbe a városba, ahol nemcsak azt nem tudta, hogy hova hajtsa le a fejét, de azt sem, hogy miből fog megélni. Csak egy dolgot tudott, hogy a Képzőművészetek – Színháztudomány ágát (Theaterwissenschaften) akarja elvégezni. Ezt az elhatározását nem az egyházi hivatásának kárára akarta megvalósítani, hanem éppen ellenkezőleg, ezzel fogja gazdasági lelképásztori munkáját. Színi iskolai kollegái között terjedtetni a Jézusi szeretetet, békességet, egymás megértését, elkezdve pl. a durva beszélő és trágár szavak kidomlásától egészen a hit terjesztéséig - az Gyuri álma, igyekezete.

Az az ősei római közmondás, hogy "Pozson vaiter, non studet libenter" (Teli has nem tanul szívesen...) nem Gyuri problémája, ugyanis, a mindennapi megélhetéshoz szükséges anyagi alapot csak alkalmi munkákkal tudja előteremteni s ez bizony sovány kenyér. Tanulmányához nincsen ösztöndíja és mint diák még munkanélküli segélyért sem folyamodhat a barátjához, bár német állampolgár. Meghívott az egyetemi menzára ebédelni, melyet aszporta kétzer litogát, 200-400 cruzeiros értékű összegért lehet itt megebédelni, ami ottani fogalmak szerint igazán olcsó. A müncheni egyetemeken 77.000 diák teszi a világ minden tájáról. Az egyetemisták jelenléte rányomja a városra a bélyegét s ezáltal München Németország egyik kulturális központja. Úgy láttam, Gyuri ebben a centrumban jól érzé magát, beleilleszkedett az egyetemi életbe, megteremtette magának s barátai kört, hol vitáznak, tanulmányait avagy kereseti forrásait beszélük meg - s mindent - magyarul... (Hisz még a pincér is magyar volt az egyetemi kocsokban, ahová ebéd után egy süteményre betértünk...)

Megnyugodva búcsúztam el Gyurkától, ki sem magyarul nem lelképásztori hivatását nem adta fel, nem felejtette el. Melegen érdekelt a saopaulói barátairól, a Szóval szerkesztőiről és további eredményes munkálkodást kíván mindenkinek.

Gyurkám, Neked is jó eredményt tanulmányaidhoz, és a "Viszontlátás!"

Piller Gábor

MA OLVASOM ARANY JÁNOST

TÓTH VEREMUND OSB

A mi nemzedékünk – akárcsak a minket megelőzők – szinte már az anyatejtel együtt táplálkozott Arany János költészetével. Iskolás könyveink, fejlődésünk folyamatához igazodva, évről-évre bemutatták, Petőfi mellett, Arany nagy verseit. Ezek a költemények oly mélyen beivódtak a kisdíák lelkébe, hogy még öszülők fejeit is Arany sorait morzsolgatjuk emlékezetünkben, ha érzésünket megpendíti a múlt emléke, ha tombol bennünk a magyar temperamentum, ha csendes szendégésben fölbred lelkünkben a honvágy.

Azt mondta valaki, hogy ha egyszer veszendőre menne minden a magyar szellem kincseiből, csak az egy Arany alkotása maradna az utókorra, ez magában elegendő volna, hogy a kései világ megismerhesse, mi is volt a magyar. Ómaga sem akart "két világ csodája" lenni:

Lettem csak népből egy:

Óvé (ha van) lantom bája,

Óvé rajtam minden jegy.

(Kozmopolita költészet)

Ha magyarok összjevételén – akár ezen a mai estén – felvételoznénk, milyen szavakkal tudnánk felruházni belső érzelmeinket, legtöbbünk bizonyosan egy jól beidegzett Arany-szóláshoz folyamodna, mit hosszú évek, évtizedek óta lelkünkben ringatunk. Úgy érezzük, hogy senki, úgy mint Arany, nem tudná egyszerűbben, találóbban, magyarabban kifejezni azt, ami gyermekkorunktól kezdve bensőnkben él. Igazat adunk a 20. század költőjének:

mint a gyermek hogyha idegenbe szidják

édes apjához panaszkodni tér meg:

úgy hozzád én.

(Babits Mihály: Arany Jánoshoz)

Miben is tudnánk mélyebben, igazabban átélni gyermekségünket, mint Arany János Családi Kör-ében? (1851) Ebben a csodálatos életképben, mely utólréhetetlen egyszerűséggel, pontos hűséggel varázsolja eléink a falusi család életét. Ott látjuk magunkat is a tűz körül:

A legkisebb fiú kenyeret kér s majszol

Úszkot csóvál néha: tűzkigyókat rajzol.

Olvas a nagyobbik nem ügyelve másra:

E fiúból pap lesz, akárki meglássa.

Ott sűrűg, éppen venyigét rak tűzre, az eladó lány: "Ő a legnagyobb s szebb... a hajnali csillag." A jó háziasszony szorgosan végzi az esti munkát,

Aztán elvegyül a gyermektársaságba,

Mint csillagok közé nyájas hold világa.

Nem teljes azonban a kép, hiányzik a főszemély, ennek a családi jelenetnek a központja. Minden szem feléje fordul, mikor megjelenik a színen:

Pendül a kapa most, letevé a gazda;

Csíkos tarisznyáját egy szegre akasztja;

A költő nem fásztja elménket elvont elemzéssel. Hogyan jellemzi a család fejét? Bemutatja élő valóságban:

A gazda pedig mond egy szíves jó estét

Leül, hogy nyugossa eltörődött testét,

Homlokát letörli porlepett ingével:

Mélyre van az szántva az élet-ekével.

Ismerjük már a család minden tagját az apró néptől kezdve a gazdáig. Itt emelkedik csúcspontjára a költemény. Arany megvillantja a család lelkét, mely eggyé ötvözi annak tagjait. Nem meglepő, hogy Arany egy szóval nem említi a szót "szeretet"et, mégis ez sugárzik az ő életet lehelő leírásából?

De amint körülnéz a víg csemetéken,

Sötét arcedői elsimulnak szépen;

Gondfúzó pipáját a tűzbe meríti;

Nyájas zavú nője mosolyra deríti.

Elég egy-két szó ahhoz, hogy a költő megéreztesse a jelenetben a mély szeretetet, mely összefűzi a család tagjait, a szülőket egymással és őket gyermekeikkel. A jó gazda maga köré gyűjti kései vacsorájához az egész családot:

Maga evett ő már, a gyerek sem éhes,

De a férj unszolja: "gyer közelebb, édes"

Jobb ízű a falat, ha mindnyájan esznek, –

Egy-egy szárnnyat, combat nyújt a kicsinyeknek.

Arany magyar családja nem zárkózik be boldogsága önző fellegrívásába, hanem megnyitja ajtaját a rászoruló előtt. A családi kör melegsége bearanyozza a kapun zörgető szegény vándor magányát.

Mért ne fogadnók be, ha tanyája nincsen,

Mennyit szenved úgy is, sok bezárt kilincsen.

Ezen a ponton Arany Családi Köré kitágul a családi tűzhely bensőségéből a haza, a nemzet gondoljai felé. A koldus beszéde, mint valami feidagadó patak magával ragadja a kis családot.

Az idősb fiú is leteszi a könyvet,

Figyelmes arcával elébb-élebb görnyed;

És mihelyt a koldus megáll a beszédben:

"Meséljen még egyet" – rimázkodik szépen.

"Nem mese az, gyermek", – így feddi az apja,

Rátékint a vándor és tovább folytatja...

Így éli újra vagy hallja először a család a magyar dicsőség és szenvedés hősi történetét. A leány már három éve kérdez pirulva valaki (testvér bátyja) után. Sokan lehettek 1851-ben úgy mint ez az eladó lány: vártak valakire már három éve, mert még mindig nem érkezett haza a véres szabadságharcból.

Aztán elcsendesedik a fáradt család és álomba merül a haza gondjával: "S átveszi a tücsök csendes birodalmát".

Miképpen tudja Arany János olyan élőben elgvarázsolni a magyar valóságot? A Családi Körben él, mozog a magyar fauna, virul a magyar flóra:

Feketén bólingat az eperfa lombja...

Zúg az éji bogár...

Lomha földi békák szanaszét görögnek...

Csapong a denevér...

Rikoltoz a bagoly csonka, régi tornyán. (Magán Szalontán!)

(Az udvaron a fejr szőrű tehén:)

Csendesen kérődzik, igen jámbor fajta,

Pedig éhes borja nagyokat dőf rajta...

Ballag egy cica is...

...hosszan elnyúlt testtel...

Ajtó előtt hasal egy kiszolgált kutya,

Küszöbre a lábát, erre állat nyújtja...

Az apa sem felejt hazahozni a mezőről az apró nép örömét, a kis nyulat:

Lesz öröm: alunni se tudnak az éjjel;

Kínálják erősen káposzta-levellél...

Az elbeszélést a költő a magyar táj, a magyar világ valóságába keretezi. De magyar nem csupán a környezet, Arany megpendíti a magyar nyelv lantját, töről metszett magyar szólásokat, mondásokat szöve az elbeszélésbe:

madárlátta kenyer

szíves 'jó estét'

nézz ki, fiam Sára

sok 'jó estét' kíván

része legyen benne

eladó lány

Nemcsak szavakkal, hanem egy rövid jellemzéssel is bemutatja, hogy milyen a magyar ember:

Szavuk sem igen van azalatt, míg esznek,

Természete már ez magyar embereknek.

Ha egyszer újra elolvassuk a Családi Kör-t, vajon nem úgy érezzük, hogy a magyar család képe egy kicsit mindig úgy él bennünk, ahogyan Arany János megörökítette? És mikor az ifjú magyar pár elindul életútján, új családi tűzhelyét valamiképpen nem a Családi Kör mintájára szeretné megformálni?

Ha azt gondolnánk, hogy e ponton le is zárhatnánk Arany költészetének vázlatos bemutatását, ugyancsak hiányos képet rajzolnánk a teljes emberről. Eppen az 1850-ben Fiamnak c. költemény utal arra, hogy nem tehetünk pontot Arany életművére a békés megnyugvás csendes harmóniájában. Ez a költemény is tanítja annak a nagy lelki krízisnek, mely Széchenyivel, Vörösmartyval kezdve próbára tette a kor legnagyobbjait: "Oh, ha bennem is, mint egykor, épen Éne a hit, vigaszul nekem." Tovább kell mennünk és vizsgálunk azt a nagy lelki válságot, mely Aranyt a szabadságharc után hatalmába kerítette.

Lásuk tehát a kevésbé ismert másik Aranyt, azt a vérből-hűsből valóit, aki egy emberöltőn át szorongott, hogy a nemzet egyetemes óhajára megírja a Toldi Szerelmét, és amikor 1879-ben, 32 évvel a Toldi és 25 évvel a Toldi Estéje után, a nemzet asztalára teszi a Toldi Szerelmét, ilyen szomorkás sorokkal zárja költeményét:

Dalás időkről mit még barna hajjal
Kezdem, s félbe' hagyék küzdve körral, bajjal,
Most, mikor agg lettem, hajam is fehérül:
Ímhol a bús ének Toldi szerelméről. (XII.é.113)

Ez a másik Arany talán még közelebb áll sokunkhoz, mint az az iskolás koszorús-költő. Aki 'az életet már megjárta' s talán maga is úgy érzi Arannal: 'nem azt adott, amit vártam' (Epilógus), bizonyosan könnyebben átéli Arany sorsában a maga emberi sorsát, és talán megtapasztalja a költő vizsgálatát is: 'A panasz, midőn bevallom, Nemesebb lesz, ha kidallom.' (A vizsgáltó)

Igen mélyre kell zuhannia az élet napsugaras magaslátáról annak, aki némiképp átérezni akarja, mi is volt Arany nemzedékének a világoi katasztrófa 1849. augusztusában. A szabadságharc vérbefojtása után sötét napok viradtak a szenvedő magyarokra, és mint más nemzeti tragédiák idején, akkor is átélte a magyarság Kőlcsey tragikus sorait: 'Szeretnézt s nem lelé honját a hazában'. (Kőlcsey: Himnusz) Tudjuk, hogy Arany személy szerint elkötelezte magát a szabadságharcra: tjságot szerkeszt, lelkesítő dalokat ír (Nemzetőr-dal, Nyalka huszár, Egy életünk - egy halálunk, Április 14-én, Rásút az esthajnal, Én vagyok az anyám átka, Van-e olyan stb.). Harcra, hűségre buzdítja a honvédokat, ő maga is részt vesz a harcokban a szalontai nemzetőrökkel.

A zászlót, a zászlót ne, hagyjátok!

Ha minket elfű az idők zivatarja:

Nem lesz az Istennek soha több magyarja. (Az örökség)

Arany otthagyja a szalontai jegyűségeit, és a belügyminisztériumban vállal állást. A világoi nemzeti tragédia az ő egyéni bukását is jelenti: élet és létbizonytalanság környékezi, a 'kiismeretes férj és apa nem tudja, hogy miképp fog gondoskodni a csi családjáról. Talán ekkor először legyinti meg a 33 éves költőt a kál fagyos fuvalma:

Ah! vén vagyok...

Ott van, romok kozt, életemnek

Vezére, széttört csillagom;

Ott egy szakadt fonál: ez a hit;

Egy csonka horgony: a remény;

Ily gyűjtemények birtokában

Az ifjú hogy ne volna vén!

Szétnézek és többé körültem

Nincs a néhány kedves barát,

Aggódatóan rám fűggeszti

Szemét egy könyező család.

Eleget éltem, hogy utánam

Emlék maradjon itt alatt:

Emléklül inséget hagyok s e

Két vagy három boldogtalant! (Évek, ti még jövendő évek)

Ilyen letargikus érzelmekkel 'virrad Arany 1849 karácsonyára, boldogság helyett temetői gondolatokkal (Karácsony éjtszakán) 'Mint az elhagyott sír, lelkeim oly kiejlen, Örök éjjelében csak rémeket látok' - írja két nappal később névnapján (Névnap gondolatok, dec.1849).

Talán éppen a mi nemzedékünk tudja legjobban átérezni 1849 és az ötvenes évek magyarjának a szenvedését. A remény nagy fellángolása után a pusztulás szenes úszke kopárított csupán a magyar tájon. 'Belőlem a jobb rész kihalt' - kesergő a költő 1850-ben:

Letésem a lantot. Nehéz az.

Kit érdekne már a dal.

Ki örvend fonyadó virágnak,

Miután a törzsök kihalt:

Ha a fa élte megszakad,

Egy percig éli túl virága.

Oda vagy, érzem, oda vagy

Oh lelkeim ifjúsága.

(Letésem a lantot)

A koldusénekekben megrendülten rajzolja meg a mankójával kúszóból-kúszóba járó szegény honvédot. A honvéd keserűségében benne érezzük a testi nyomor vele kísértőjét, a lelki válságot, mely a levert szabadságharc nemzedékét hosszú éveken át nyomasztotta:

Mennyi drága erő, és mennyi nemes vér!

Hozzáfoghatót a történet nem ösmér.

Mi haszna! az erőt ásta benső féreg;

Bűszke, szenvedélyes, versengő vezérek;

Tiszta vérünk szennyes oltáron ontatott.

- Adjatok, adjatok, amit Isten adott.

(Koldus-ének)

'A fásult kevelnek nincsen költészet' - írja még 1852-ben is (Híu sóvárgás). 35 évesen, szellemi erejének teljében, Arany mégsem

hallgatott el: ekkor következik a nagy balladakorszak a magyar és skót népballadák stílusában. Ekkor fejezi be a Toldi Estéjét is (1854). A késői utód írja Aranyról e korszakáról nem minden megilletődés nélkül: 'Szent rímeket faragtál, drága mankót, Benuit lelkeknek meghitt gyámolát.' (Tóth Á.: Arany János ünnepe, 1917).

A szomorú levertség lelkiállapotában futott ki Arany tollán 1852-ben a furcsa, groteszk komikus eposz, A Nagyidai Cigányok. Csóri cigányaival belesöpöppen Nagyida birtokába, mert megszőkött a vár őrsége. A ravasz Csóri megnyitatta a vár pincéit, így aztán eléri, hogy megválasztják vajdának. A nagy dínom-dánomban megeszik-isszák a holnapot, a puszkaport meg elpuffogatják az ünneplésben. A bormámorban Csóri éppen megálmodja fényes győzelmét, mikor arra ébresztik, hogy Puk Mihály visszavonul az ostromtól, miután ügyuit nagy tudományossággal a mocsárba vontatta. A cigányhad nagy diadalérvéssel kiabálja az elvonulók után: 'Volna puszkaporunk, tudom megbánnátok'. Erre aztán visszafordul Puk Mihály népe, bevonul a várba és a cigányokat kiebrudalják.

A magyar olvasók nem ok nélkül gyanították, hogy a költő a kudarcba fulladt szabadságharcot pellengérezte ki a Nagyidai Cigányok-ban: a pártoskodást, a szalmalángot, a híu ábrándozást. A kortársak felháborodását enyhén fogalmazta meg Toldy Ferenc kritikája: Szomorú tévedése egy ritka szép léleknek. Magát a költőt is bántotta később a kortársaktól elértett szatíra. Több mint 20 évvel később a Bolond Istók II. énekében írja meg a maga mentességét, azt a paroxizmusba torzult elkeseredést, mely őrlött kéjjel saját sebeit margangolja: 'S oly küzdelemre, mely világsoda, Kétségbesett kacaj lon' 'Nagy-Ida.' (1263-64:6:7.8.)

A szabadságharc bukása okozta seb teljesen sosem gyógyult be Arany lelkén, valamiképp magában hordozta azt egész életében. Nem gyógyult be, mert a költő érzékeny lelkialkatával különben is hajlamos volt az 'örök kétely'-re önmagával, alkotásaival, az emberekkel szemben. Szomorúan mondja élete alkonyán:

Mily temérdek munka várt még ...

Mily kevés, amit beválték

Félbe'szerbe',

S hány reményem hagyott cserbe'!

Felvetette valaki a kérdést a hazai megemlékezések során, hogy vajon lehet-e Aranyt vallásos költőnek tekinteni. Ha vallásos költészetet a hit tematikus megénekelését értenénk, kétségtelen hogy Aranyt nem nevezhetjük vallásos költőnek. Ólomúlytal nehezedett rá a materialista kor lelki közönye, vallásos témával nem is tudott volna utat találni a kor emberéhez. De láthatuk már az eddigiekből is, mennyire átjárja egész világát a 'religiosum'. Egyik-másik versében azonban tudatosan is állít foglalt az anyagiasságra fulladt korszellem ellen. A lélek halhatatlanságát elemzi egyik versében, itt világosan megvallja hitét:

Ami annyi szívből oltva

Élt világ kezdete oltva;

Én azt meg nem tagadom. -

Mit hisz a tudós? ó lássa.

(Honnan és hová? 1877)

Csodálattal adózik Arany Dante szelleme előtt: 'Álottam vízének mélysegei felett' (Dante, 1852). Ámbar tiszta a felszín, mely tükrözi a világot, az embert,

de a lélek érzi, hogy az örvény vonja,

S a gondolat elvész csodás sejtelenben.

Nemismert világnak érezi nyomását...

A lét titokzatossága, a szellemvilág áthatolhatatlansága arra int 'hogy a hitlen ember imádni tanulja a kőd oszlopában rejlő Istenéget.'

A Gondviselés néhány Termékeny esztendővel ajándékozta meg Aranyt utolsó éveiben. A nagy életműhöz méltó volt az utolsó aratás, mely 1877-től 1880-ig az Őszikék kötetével, 1879-ben a Toldi Szerelmével gazdagította a magyar irodalmat. 1877-ben Arany éppen 60 éves volt. (Mi félve kérdezzük: 60 évesen már öreg ember?) Arany azonban nem 60 évesen öregedett meg. Fialat ereje teljében már a sírra fordította tekintetét: 'nincs az messze - síromig' (Visszatekintés, 1852). Örvényes éveiben már azt írta: 'Kora vénség hava ül felettem.' (Uram bátyám.1869) Az élet volt annyira elviselhetetlen? vagy éppen csak magát sajnálta, amint tréfa öngúnyolással megajzolta karikatúráját? 'MI VAGYOK ÉN?' Senki Pál.Égy fájó gép, mely pipál.' Mulatságos az Akadémiai Papúszletek olvasása. Az Akadémia Izgalommentes ülésén papírdarabkákra vagy éppen a meghívóra irogatott időöltésül vagy előre kimentette magát az úlésről:

Sár van, hó van, kőd, fergeg,

A szegény tag bús és beteg;

Nem jöhettek -

Végezettek. (Toldyhoz)

Egy másik Oléai meghívóra meg ezt írta a tréfás öngúny védekezéséve
 'Beteg vagyok, süket, vak és vén; Tanácskozni miért mennék én?
 (Akadémiai Papírszeletek.IV.1880)

Évek múltával egyre erősebben támadt fel lelkében a honvágy Szalonta után. 1865-ben már kész volt a terv, hogy leköltözik szülőföldjére leánya közelébe, mikor Juliska leányának varatlan halálát kerekállhírta tervét. Felpanaszolja az Epilógus-ban (1877), hogy az élet évről-évre halasztotta a várt 'független nyugalmat':

Csöndes fészket zöld lomb árnyán,
 Hová múzsám' el-elvámám,
 Mely sajátom;

Benne én és kis családom.

Néhány nap múlva a gyékényes, abroncsos alföldi szekér látása indítja meg lelkében az emlékek gyűrűzését: a búzmag, a szénaszag, a kalász, a rét, a boglyák géme, az aratók vidám serege; Meghatóan jajdul fel benne a vágy a természet után:

De, hogy a mezőt, az anya-természet
 Kebelét elhagytam, sajog egy érzet,
 Holtig sajog itt benn, - s tüzebben vér
 Látodra, te búzás alföldi szekér. (Vásárban.1877)

Az öregkorban érett be Arany életműve, mikor mély életbölcseisége a csendes harmónia békéjébe foglalta életét:

Köszönöm, óh Isten, köszönöm azt Neked,
 Hogy hatvan évemig láthatám remeked,
 Ezt a szép világot...

E nagy szavakat írta le Arany a Vakságban.(1877-78) Tudatosan, szabad lélekkel készült fel halálára. A 'fényképiró úr'-nál elője rakják arcképeit. Melyiket válassza? A botos és kalapos. 'Menni csak egy készül: útja van: ez leszek én.'(Melyik talál.1880) 45 évesen már elkészítette Epitaphium-át (1862):

ITT NYUGSZIK
 ARANY JÁNOS
 SZERKESZTŐ

SZÜLETETT 1817 MÁRCIUS 2-ÁN
 MEGHALT...

Nincs végezve itt még e cikk,
 Folytatám következék:
 Én-Uram, kégy én szerkesztőm,
 Új folyamában újra kezdődöm.

Kész az életmű. A költő is készen áll az útra. Utolsó születésnapján írta meg csodálatos négyesoros versikéjét SEJTELEM címen (1882):

Életem hatvanhatodik évébe'
 Két engemet a jó Isten kérébe,
 Betakarít régi rakott csűröbe,
 Vet helyemre más gabonát cserébe.

Arany e versikében - a legutolsó lett volna életében? - Azt mondja hogy kész a halálra. Mindaz amit mond, egyszerű, átlátszó. Csak az tu beszélni ilyen egyszerűen, akinek már nincsen semmi rejtgetni valója. Egyszerű természetesség, mit a könnyű dalos ritmus és az egyhangú négyes rím még inkább kiemel. Hogyan fejezi ki a költő a halál képét? Talán ijesztő hasonlatokkal, apokaliptikus szörnyekkel félemlít bennünket? Nem, hanem a földművelő ember kedves fogalmaihoz fordul: kéve, csűr, gabona. Az élet alkonyán gyermeksége valóságai kerülnek újra legközelebb hozzá. Életbe indulásának világa tér vissza hozzá. A halál nem rettenetes, amint nem az a magyar földművesnek sem, aki tudja, hogy az érett gabonát be kell takarítani. Tudja azt is, hogy sorában nincsen egyedül: kérébe kötik és osztják sok más búzával sorában. A kéve a búzával reményesége: így nem megy veszendőbe. Így kerül a csűrbe, ahol már sok kéve várakozik rá. Mindez nem véletlen: valami örök rend igazítja így az életet, míg végül is beérkeznek a rakott csűrbe. Régi is az a csűr, hisz mindenki ide jutott már előtünk is. Nincs mit szomorkodni a gabona betakarításán, hisz csűrbe más gabona kerül az ő helyére. Az élet megy és virul tovább. Önmaga is egy másik élet írást hagyott ki ebbe a világba.

Ki ennek a négyesoros versikének a csokorvó alanya? Talán a költő? Nem, ő csupán tárgya a cselekvésnek. A vers négy sorának egyetlen alanya van: a jó Isten. Amint a földművelő ember elvégzi a gabona aratását, ugyanúgy tesz velünk a jó Isten.

Morzsolgassuk magunkban ezt a nemesen egyszerű versikét, akkor majd minden magyaráztatás nélkül megérezzük egy nagy lélek mély bölcsességét, egy szép élet aratását, egy nagy művészek az egyszerűségben felmagasló tökéletességét.

ZENEI, SZÍNHÁZI ÉLFT

- BUDAPESTEN

FEJÉR CSABA

Kodály Zoltán születésének 100. évfordulója alkalmából a Bécsi közönség is tapsolhatott a Psalmus Hungaricus-nak, a tenor szólót Siegfried Jerusalem énekelte magyarul.

A Budapesti Operaház a Psalmus scenírozott változatát a Székelyfonó felújításával, egy estén, az évforduló hazai Ünnepeleként, december 18-án mutatta be.

A Madách Színházban, Az Ember Tragédiájában, Ádámot Dunai Tamás, Évat Bencze Ilona, Lucifert Gáti Oszkár, az Úr hagját pedig Papp János alakítja.

A Nemzeti Színház Sütő András: A Szuzai menyegző című drámájában Mőor Marjanna változatlan sikerrel játsza Roxané szerepét.

A Katona József színház Shakespeare: Ahogy tetszik című művét mutatja be.

Az Operaház megkezdte Wagner: Parsifal című művének betanulását, a zeneköltő halálának 100 éves évfordulója alkalmával. A címszerepet Molnár András énekl. A Parsifalt Budapesten először 1924-ben, utoljára 1944-ben mutatták be.

Németh Amadé 60 éves születésnapja alkalmával, jutalomjátékként december 12-én Erkel Ferenc Bán-ját dirigálta. A karmester zenei kutató munkáját az Erkel családdal kapcsolatban több állami elismerés jutalmazta. Jelenleg egy Mahler életrajz kötetten is dolgozik.

Végül is szomorú hírt kell jelentenem a kedves olvasónak. Meghalt Házy Erzsébet, operaházunk tagja, a magyar közönség kedvence, sok Pillangó-kisasszony, Manon, Cherubin és még ki tudja hány emlékezetes szerep megszólaltója. Temetését az utóbbi idők legnagyobb részvétele kísérte. Ravatala az Operaház rekonstrukciója miatt az Erkel színház előcsarnokában volt. Kinnt a Farkasréti temetőben Szokolay Sándor zenevezető búcsuzott a Kossuth-díjas, érdemes művésztől.

AMADEUS

avagy
Kritika egy kritikáról

LANDY DEZSŐ

Napjainkban egyre ritkább a jó színdarab és ha végre akad egy, amelyik közönségsikerre is számíthat, rövid idő alatt bejárja egész, kicsire zsugorodott földgolyónkat. Ez történik most is Peter Shaffer *Amadeus*-ával, mely a szerző másik nagy sikere, az *Equus* után Európa és az Egyesült Államok színpadaival szinte egyidőben került bemutatásra itt, Braziliában, a Maria della Costaban, de még Budapesten is.

Gondolom, hogy az olvasó - még ha nem is látta színházban - nagyjából tudja, miről szól a darab: az állami kegyekben sütkérező Salieri és a fiatal Mozart, más szóval a középszer és a lángész párharcáról, melyben mindkettőjüknek el kell buknia. Mondják, hogy a Salierit megzemélyesítő *Raul Cortez* jobb, mint londoni kollegája, Mozart szerepében *Edwin Luisi* is megüti a mérséket. Még bennem vibrált az előző esti előadás minden részlete, mikor kezembe került az *Élet és Irodalom* március 12-i száma a kitűnően fogalmazó *Varjas Endre* kritikájával. Gondoltam, érdekes lesz elolvasnom, hogy lássam, miben különbözik az ottani előadás az ittenitől, mi tetszik és mi nem a hazai kritikuskak?

A legmeglepőbb, hogy míg itt, Braziliában Salieri a darab főhőse, Pesten - nyilván Gálfi László kimagasló teljesítménye miatt - a súlypont Mozarra toódik. Mindkét szerep rendkívüli feladatok elé állítja a két színészt, akik jóformán az egész előadás alatt a színpadon vannak. Salieri egymagában narrátor, rezonőr és drámai hős, Mozart pedig a szemünk láttára változik át az elkényeztetett, neveletlen csodagyerekből szerető, majd szenvedő, beteg, nyomorgó áldozattá. Tudom, sok nézőben megrendül a róla alkotott, idealizált elképzelés, és magam is, mikor azt az illetlen kölyköt láttam a színpadon, Mikos György Koestler szájába adott mondására gondoltam, amely valahogy így hangzik: Ha egy nagy könyv olvasása után megismerkedem annak szerzőjével, könnyen úgy járok, mint aki nagyon szereti a libamáját - és aztán megmutatják neki a libát.

A pesti kritikus csak az előadást dicséri, az írót elmarasztalja. Gondolom, ha a szerző nem angolul írt, hanem történetesen szláv származású lenne, a bírálát is nyilván enyhébb volna. Szerinte a mű szerkezete túlságosan laza és Salieri monológjai meglassítják a dráma ütemét. De - gondolom - ő sem hiszi, hogy a mai közönségnek írt drámát csak a klasszikus formula szerint, tehát az azonos hely, idő és személyek kötelező szentháromságát betartva lehet megteremtani.

Varjas helytelenül, jómagam helyeslem, hogy Bécs, a tőmeg, II. József udvara csak vázlatosan, mint háttér szerepel. A tragédia valóban csupán három élő lény, Mozart, Constanze és Salieri között zajlik le. A többiek, a hírívő és hírhöző két "venticello", a császár és kísérete csak vázlatos szerepek, az előbbiekkal ellentétben erősen stilizálva, mintha csak az egyes jelenetek hangulati aláfestésére szolgálnának.

Es ez így is van rendjén. Az író nem kor- vagy kórképet akar adni; semmi más, mint két ember élet-halál-küzdelmét.

Varjas a cikk vége felé sző szerint a következőket írja:

"Ami ebben igazán nagy dráma volna: hogy miként kapcsolódnak össze (Salieri) érdekei azokéval, akik a politikai harcokban képviselik a jelen minden áron való konzerválását, hogy miért válnak a salierik a mindenkorli udvari politikusok, kamarillák többé-kevésbé öntudatos szövetségeseivé - az kívül marad Shaffer érdeklődésén."

Hát persze hogy kívül maradt. Már csak azért is, mert fentebb mondtak minden kor lángészére és minden kor uralkodó politikai osztályára vonatkozóan. Tekintet nélkül arra, hogy az konzervatív, vagy forradalmi. Okai azonban nem olyanok, amire Varjas céloz, mindössze értetlenségből származnak. A Horthy- vagy Rákosi-világ kiválasztottjai szintén többre becsülték Hubay Csárdajelenetét az egész Bartók-műnél, József Attila pedig legnagyobb versei megírása után is, egészen haláláig kis ismeretlen költőcské maradt.

De ha lefordítom magyarra a fentebb idézett mondatot, az körülbelül így hangzik:

"Jó lett volna egy kis osztályharcot bevinni a darabba, leleplezni a reakció képviselőit, fűszerelve egy kis feltárt korrupcióval (mert ilyesmi ugyebár a szocializmus monolitikus világában már elképzelhetetlen) és talán jó lett volna a haldokló Mozart szájába adni egy halk mondatocskát:

- Világ muzsikusai, egyesüljetek.

Azt, hogy a szerzőnek esze ágában sem volt a Mozart-Salieri konfliktuson kívül nagy, társadalmi és szociális drámát írnia, Varjas Endre egyszerűen nem veszi tudomásul.

Kár, hogy egyes hazai jószemű, jóstlusú és jobb sorára méltó kritikussaink még mindig képtelenek szemellenzőiket levetve a zadanovi zsargonról végleg megszabadulni.

Piroška

A Churrascaria Piroška

vezetése alatt megnyílt a

MAGYAR ROTISSERIE

Házi készítményű harapnivalók:

KIFLI	MÁJAS- ÉS VÉRESHURKA
TEPERTŐS POGÁCSA	FRISS KOLBÁSZ
RÉTESEK - PALACSINTÁK	ABÁLT SZALONNA
IMPORTÁLT PAPRIKA	FÜSTÖLT KOLBÁSZ
TORMA	MALAC KOCSONYA
MÁK (DARÁLVA IS)	FRISS TEPERTŐ
PAPRIKA KRÉM	HERINGEK
HÁZI LEKVÁROK	HÁZI SAVANYÚSÁGOK

Készletek:

BORJÚPÖRKÖLT	BORJÚSÜLT
TÖLTÖTT KÁPOSZTA	LECSŐSKOLBÁSZ
KACSA SÜLT	MALAC SÜLT

Komplett vacsorák háznál való
megrendezését is vállaljuk.

RENDELÉSEK, FELVILÁGOSÍTÁSOK
az alábbi címen és telefonon

Al. Joaquim Eugênio de Lima, 766

Jardim Paulista Tel: 789-3586
SZÁLLITUNK RIOBA VIA VARIG

SZOMORÚ KARÁCSONY

82. December 29: csütörtök, reggel 8 óra. Kézhez kapom újságomat, s szokásom ellenére az utolsó oldalon nyitom ki. Miért is teszem ezt? Nincs időm gondolkozni, szemem elé ugrik a felhívás: a szobrászat elveszti egyik nagy egyéniségét. Meghalt Pichler Károly.

MEGISMEREM A MŰVÉSZT

Augusztust írtunk, múlt év (81): meghívót kapok egy kiállításra. Nekem nagy meglepetés: a szobrász magyar. Azonnal felhívom egy keramista barátomat, megyünk a megnyitásra (cocktail-party van!). Este 11-kor érkezünk. Körülnézünk: bronz forma-épitmények néznek farkasszemet velem. Első benyomás: egy nagy művésszel állok szemben. Az egyik sarokban maga az alkotó. Odamegyünk. Fényképezik, kérdésekre felel, autogrammot osztogat.

-Senhor Károly Pichler?

-Sim?

A "sim" kiejtése nem tagadta meg származását.

-Beszélhetünk magyarul?

-Természetesen. Ön magyar?

-A Szóvalnak, a brazilban kiadott magyar lapnak vagyok művészeti szerkesztője (pár példányt átadok a lapból).

-De örülök. Nem is tudhatja, mennyire örülök, hogy magyarokat is láthatok a kiállításon.

Címét, telefonját elkérem-és Pichlert már mások foglalják le. Felesége szól hozzám:

-Akárhol van, Károly mindig tartja magyarságát.

A MŰVÉSZ STÚDIÓJÁBAN

Villanova Artigas az 50-es évek brazil építészetének nagy neve; ő tervezte Pichler Károly házat São Paulóban.

-Lehet, hogy nagy építész, de azért a tető nem szigetel jól, átenged meleget és hideget az időjárás kedve szerint, és bár ezek a 6 méter magas üvegek igen szép hatást keltenek a homlokzaton, próbáld letisztítani. Még létrával sem érjük el ott fenn; üdvözöl a művész.

Leülünk beszélgetni. Editt nemi, a művész felesége kávét készít.

-Tetszik a lapotok.

-Örülök.

-De azért vigyázzatok, találtam pár germinizmust...

Megérkezik a kávé. Beszélgetünk; és beszéd közben megismerkedek egy igaz emberrel, egy nagy művésszel.

-Magyarországon jogász voltam. Kétszer ítélték halálra: egyszer háború előtt, másodszer háború után (az igaz embereket a meg-nem-alkuv jelképezi: akárkivel, akárkikkel).

-Így nem volt más választás: emigráltam. De hova, ez volt a nagy kérdés. A bevándorlási tudósításokból megtudtam, hogy Brazília befogad keramikusokat. Feleséggel együtt beiratkoztunk.

Addig Pichler a jog és a törvény világában élt és dolgozott. A művészet, a rajzolás, a formalkotás csupán "hobby-ja" volt.

Meg is kaptuk a beutazási engedélyt. Felszálltam a hajóra, mint keramista művész. Csak Braziliában tisztázódott, hogy a braziloknak tulajdonképpen fürdőszobai kerámia darabok szakértőire lett volna szükségük. De akkor már itt voltunk.

Hogy is van a közmondás? Isten útjai néha körülményesek? Lehet hogy nem így, de nem fontos. Pichler Károly elkezdte pályafutását. A kétszer halálra ítélt jogász Braziliában az alkotásnak adta magát.

EMBER ÉS MŰVE

Aki tud a formák harmoniájában gyönyörködni, aki megérti, hogy nem értelemmel, hanem érzellemmel kell élvezni egy modern művet, az szereti Pichler Károlyt és feleségét. munkáit. Néha kerámia vázák, újító változatban; máskor hatalmas, csillogó bronz művek, hol proporció/egyensúly/harmonia találkoznak.

Mindenesetre nem a nagyközönség izlését tápláló művek; kifinomult, széles látókörű embereket keresnek Pichler Károly művei. Így Pichler részt vett Bienaléken, a "Museu de Arte Moderna", a "Museu de Arte de São Paulo" kiállításain, 10 egyéni kiállítást tartott, megjárta a nagyvilágot. Neve ismert, sokdíjnyertes. Művészeti tekintélye még nagyobb.

82. December elején Pichler Európába utazott, hogy részt vegyen egy nagy kiállításon a Budapesti Nemzeti Múzeumban. Ezen a kiállításon több külföldön élő magyar művész vett részt (Braziliából Pichleren kívül Mágory Varga Béla és Asztmann Ferenc). Elrendezte az elrendezőket, Pichler Károly Budapestről Bécsbe utazott. Eppen készülődött vissza São Paulóba, mikor szívrohamot kapott. 76 éves korában, December 24-én, karácsony estéjén. Szomorú karácsonya a művészetnek.

SZABÓ LÁSZLÓ

BRAZIL — MAGYAR

A két ország közötti külgazdasági kapcsolatokról szólva jogosultabb brazil—magyar, mint magyar—brazil külkereskedelemtől beszélni. Hiszen Brazília 1981-ben korántsem a magyar export jóvoltából volt Magyarország 14. legnagyobb külkereskedelmi partnere. Kivitelünk az elmúlt tíz évben átlagosan húszszorta kisebb volt behozatalunknál. S noha ez az arány tavaly több mint felére mérséklődött, a magyar deficit értéke tovább nőtt: 232,1 millió dollár értékű importunk és 27,8 millió dolláros exportunk után 204,3 millió dollárra. Az 1982. év első nyolc hónapjának adatai viszont arról számolnak be, hogy mind a Brazíliába irányuló kivitelünk, mind az onnan származó behozatalunk alatta maradt az előző év azonos időszakának: ezen belül a 4,9 millió dollár értékű kivitel nagyobb visszaesést jelent, mint a 119,4 millió dolláros behozatal.

Bár a Brazíliából importált növényi eredetű fehérjetakarmány, szója, kakaóbab és kávé a jövőben is fontos és szükséges behozatali cikkek lesznek, a kereskedelmi forgalom adataiból mégis aligha vonhatunk le más következtetést, mint azt, hogy változtatni kellene a brazil—magyar kereskedelem „egyirányú utca” jellegén. Ezzel a céllal alakult meg ez év nyarán a Magyar Kereskedelmi Kamara brazil tagozata is. Az alakuló ülésen hangsúlyozták, hogy a tagozat feladata nem egyszerűen a magyar exportlehetőségek felkutatása, hanem elsősorban új együttmű-

ködési formák, az ipari kooperációk, a harmadik piaci közös fellépések ösztönzése. Számolni kell ugyanis azzal, hogy Brazília, melyet még az 1968 és 1973 közötti „csoda” éveinek elmúltával is a „legfejlettebb fejlődő” országok egyikeként szoktak emlegetni, igen komoly konkurenciát jelent. Némiképpen tévedésről van szó: Magyarország legnagyobb vetélytársa a brazil piacon maga Brazília mégpedig az úgynevezett „similar nacional” rendelkezés miatt, amelynek értelmében az országban csak olyan termékre adnak importengedélyt, amelyekhez hasonlókat otthon nem gyártanak.

A Magyar Hajó- és Darugár által szállított úszódaruk például már jól bevezetett cikkeknek számítanak, minnek következtében a brazil kikötőkben ma csaknem kizárólag magyar daruk végzik a ki- és berakodást. Fő exportcikkeink az úszódarukon kívül továbbra is az orvosi műszerek, oktatási berendezések, szerszámok, vákuumtechnikai cikkek, autólámpák, motorvonat-alkatrészek, gyógyszeranyagok, golyócsapágyak, növényvédőszeresek, a pvc-por és a kriolit. Számítani lehet arra, hogy Brazília külgazdasági nehézségei ellenére a jövőben ismét viszonylag dinamikus gazdaságfejlesztési ütemre törekszik majd. A magyar export számára igen nagy lehetőségeket kínál, hogy Brazília dinamikus gazdaságfejlesztési programjaiba oly módon kapcsolódjon be, amely az országaink közötti kölcsönös előnyökön nyugvó együttműködést hosszú távon

is biztosítja. E cél valóra váltására a mai nagymértékű kereskedelmi passzívumunk csökkentésére irányultak az év tavaszán a Faluvégi Lajos vezette kormánydelegáció brazíliai tárgyalásai. A tárgyalások eredményeként olyan csomagtervet írtak alá, amely keretben az 1:20 export-import aránynak az 1:3-ra való javítására. A látogatás óta új lendületet vett kapcsolataink bővülése és ennek fontos állomása lesz a Rio de Janeiróban októberben tizenöt ország részvételével megrendezésre kerülő ipari kiállítás, ahol Magyarországot 17 külkereskedelmi és iparvállalat képviseli. (*)

Gazdasági kapcsolataink erősítését szolgálta, hogy ez év nyarán megalakult a Magyar Kereskedelmi Kamara brazil tagozata. A tagozat alakuló ülésén hangsúlyozták, hogy bár számos kereskedelemtechnikai gond vár megoldásra, a kezdeményezést a magyar vállalatoknak kell megtenniük. Jó példaként utaltak az ez év nyarán 49 szakértő magyar részvételével megalakult Medicor do Brasil, orvosi műszerekkel foglalkozó vegyes vállalatra.

Gazdasági együttműködésünk újabb lehetőségeinek feltárása nemcsak a mi ügyünk. Ezt bizonyítja, hogy Antónik Aureliano Chaves de Mendonça brazil alelnök személyében először látogatott Magyarországra a dinamikus növekvő, Dél-Amerikában és a világban egyre nagyobb politikai és gazdasági tekintélyt kivívó Brazília ilyen magas rangú képviselője. ■

HETI VILÁGGAZDASÁG

* A kiállításról lásd: Asmann Ferenc beszámolóját a 17. oldalon

Dr. Frimm Károly István

SEBÉSZ ÉS GASZTROENTEROLÓGUS

A sãopaulói Santa Casa orvosi fakultásának tanszékvezető tanára és főorvosa.

Rendelő: Rua Araújo, 165 Conjunto 51
16 és 19 óra között. Tel: 259-6876.

Órarendjegyzés kívánatos.

Lakástelefón: 571-6094.

Ne felejtse el szülőföldjét
és anyanyelvét!

Magyar folyóiratok:

Élet és Tudomány, Kortárs (Budapest),
Élet és Irodalom (BP), Nemzetőr (München),
Új Látóhatár (München), Irod. Újság (Párizs)
és még száz kitűnő szaklap

LIVRARIA D. LANDY - Tel: 255-3272
Rua 7 de Abril, 252 - 5º andar

Kedves Szerkesztőség!

1982. nov. 11.

Ballagok hazafelé eltűnődve azon, hogy milyen szép nekem ez a kis Santa Catarina-i városka, melynek nevét át kellene keresztelni Jaraguá do Sul-ról Súd-Jaraguára.

A város német betelepítését rögtön észrevettem, ahogy áthajtottam az Itapucuzinho folyó fölötti kis betonhídon és átléptem a város kapuját. Az üzletek és utcák nevei (Stein, Hertel, Breithaupt), azoknak gótikus betűkkel való kifrása és a rámtelkintő nagy evangélikus templom elárulták, hogy idetelepített németek művelték itt meg először a földet, ők tették ezt a kis városkát Santa Catarina harmadik iparközpontjává.

60.000 lakosának több mint egy negyede német származású evangélikus, a többi lengyel és olasz családok leszármazottja, többségben rom. katolikusok. A São Paulóban sokat látható japán portugál, spanyol, arab és néger behatás nemigen található meg itt. Futcsa módon (I) magyar embert nem találtam (bár van egy Papp nevű kereskedő, kinek dédapja magyar lehetett), csak egy német öregurat, ki a második világháború alatt Magyarországon katonáskodott és egy pár szót megtanult magyarul. De ezeket inkább nem írom le. Nová el nem jut a magyar népi hagyomány!

Jaraguá do Sul egyforma távolúságra – autóval háromnegyed óra – fekszik úgy Blumenautól, mint Joinvilletől. A tengerpart síces meszre (60 km), így oda jár a lakosság szabadidejében pihenni. A téj dimbes-dombos, virág borít mindent, olyan "dunántúli" a hangulat és nem olyan hideg, amilyennek híresztelik. Nagyon ritkán esik a hőmérséklet 5°C alá és nyáron néha túllépi a 30°C-t is.

Szép, tiszta, rendezett minden; az utcák szélesek, az emberek és az autók nem rohannak eszeveszve, mint a nagyvárosokban. Gondolom talán azért, mert ha valaki erősebben rátapos a gázpedálra, mindjárt kint találja magát a városból.

Az emberek barátságosak, általában szőkék és sokat kérdeznak São Paulo életéről. Meglepően magas az élet- és kulturális színvonal: legtöbbnek saját lakása van és gyakran megezik, hogy a gyártulajdonos együtt ebédel a munkáival, ~~valamint~~ előcsesze az ebédidőt. Talán csak közép-Európában láttam ilyen magas szociális színvonalat. Tegnap este például egy koncertre hívtak meg, melyet az Ivotí-i Ifjú Kamarazenekar tartott az evangélikus egyház előadótermében. Igen magas színvonalú előadás volt, ritkán hallottam Telemann, Corellit é Beethovent ilyen kristálytiszán előtárazni. Ernst Mahlo-tól is előadta egy modern concertinót, melyben nagyon kellemesen csatlódtam.

Egyháznál beszéve kiderült, hogy Rev. Gehring, aki most a Súd-Paulói Luteránus Egyházközség vezetője, több éven át itt lekipásztorkodott. Az persze magától értődik, hogy portugál- és németnyelvű istentisztelet tartatik minden vasárnap.

Azonkívül, hogy tizenkét órától (i.e. fél kettőig) minden üzlet lezárva a rendőrt és így csak szombatokként vásárolhatok (akkor is csak délig), két dolog lepott nagyon meg: az egyik, hogy sütemény boltokban nem lehet kapni kis harapnivaló süteményeket, csak nagy behemót tortákat. Nem tudom elképzelni, kiknek adják ezeket el. A másik meg az, hogy akármilyen sötét, mindenben jóidőben esznek, minden nap, és még a hagyományos "Cherise Salads"-t is telerakják... De azért lehet jókat is enni.

Befejezésül még csak annyit szeretnék leírni erről a kellemes városkáról, hogy meglepő módon nyudodt a légtér. Feltűnő, hogy este tíz után ritkán látni bárkit is az utcán. Tolvajok nincsenek – legalább is "hivatásosan", s így az emberek nem zájják be sem a kocsijukat, sem a lakásukat. Mindenki rokonszomszagosan viselkedik a városban és a szomszédok – legalább is, ahogy a magyar falvakban közzismert – nagyon is aktív intőemény.

Aki szereti a kisvárosi életet és az "európai" levegőt és környezetet, meg kell ismernie Jaraguá do Sul-t, és Santa Catarina-t általában. Látjátok, most már idáig is eljutott Árpád atyánk nemzedéke! Szeretettel üdvözlöl titeket,

A TÁVSZERKESZTŐ

Kedves Ifjú Barátaim!

Régen olvastam olyan jó beköszöntőt, mint amit az októberi számban intéztetek az olvasókhöz. Férfibeszéd! Hibáinkat csak azok felismerése után tudjuk kiküszöbölni. Gratulálók!

Ha elolvastátok az 1981. májusi számának 7-ik oldalán közölt, a Szerkesztőséghez intézett soraimat, úgy könnyen megértitek a SZÓVAL iránt érzett csalódásom okát. En az *Itten* megjelenő lapból az *Itteni* magyarság összetartozásának öntudatosítását és a kohézió erős gyarapítását vártam. Minden vita-ürügy ami hatáskörünkön kívültre vonatkozik, tények, amelyeken változtatni amúgy sem tudunk, impulzusok, amelyek semmivel sem járulnak a braziliai magyarok lelki kapcsolatának szilárdításához - céltalannak, feleslegesnek, idő és papír pocséklásnak tekintem. Útálom az uszítást: (aminek 1956-ban a magyarok százezrei estek áldozatul), imádom a békét (amit megtaláltam Braziliában) és az egyetlen politika, amit magaménak vallok: a SZERETET.

Igazságtalanság lenne lekicsinyelni lelkes munkatokat, mert sok nagyszerű író cikkével örvendeztetettük a magyar szöveit még lelkesedő olvasókat. De túl sok helyet pazaroltatok a gyakorlatilag megoldhatatlan kérdéseken való rágódásokra. Tele vagytok jószándékkal, de még nem ismeritek a lapkiadó szakmát.

Más.

Nem zárkozhatok el Tényi Gyula szuperinteligens kérdésének - MILYEN A HÍRÜNK EGYMÁSKÖZT? - megtapsolása elől. Igen kedves Ifjú Barátaim, legfőbb ideje leszokni a más problémáinak gondos kibekészéséről! Benedek István könyveinek francia vagy angol kiadása - az ő problémája. A SZÓVAL olvasótörzsének növekedése a Ti problémátok. A probléma megoldása, bár ironikusan hangzik: a PROPAGANDA! Aki olyasmit közöl, ami nem érdekli az olvasót, ajsos még irodalmi értékei dacára sem nyer "vote popular"-t, azaz sem ajánlják egymának az ismerősök. Az érdeklődés felkeltése egy másik művészet: PROPAGANDA a neve. Ha Ti értenétek ehhez a művészethez (Tényi Gyula kérdésére felelve), híreket a legtávolabbi magyarhoz is eljuttott volna és a minősítése "NOTA DEZ" lenne.

Más.

Ami az októberi számban közölt "3 MAGYAR FESTŐ-MŰVÉSZ" című cikk rám vonatkozó részét illeti, az nem más, mint időzserültlen anakronizmus.

A Galeria Europa-ban rendezett festménykiállításomról EGY ÉVVEL EZELŐTT kellett volna írnotok, amikor a téma aktuális volt és a hírvagyot idejében elküldtem Szabó Laci címére. A kiállítás mint minden művészeti esemény, alkalmas lett volna a rici magyarok megmozdítására, az egymáshoz való közelebbhozáásra, az egymás megismerésére és egy állandóbb jellegű kapcsolat kezdeményezésére. De a SZÓVAL-nak egy szava sem volt a magyar kiállítóművész ismertetésére. Az évtizedes (magyarországi) barátsámon kívüli csak a fővárosból (910 Km Riótól) iderapult Varga Sándor nagykövet ajánlkozta meg a megnyitó ünnepséget jelenlétével és ezalkalommal meghívott a Budapestben 1982-ben rendezendő "Tisztelet a Szülőföldnek" című kiállításon való részvételre. Ami a cikk többi részét illeti: a copacabanai műtermemben 1981 óta nincsen a közönség számára nyilvános kiállítás. Festményeim a Galeria Europa mutatja be. A fényképezéstől még 1972-ben végérvényesen elbúcsúztam. A Revista Fotoarte, melynek 16 éven át társtulajdonos - társkiadója, művészeti, igazgatója, szerkesztője és újságírója voltam, 1974-ben kitéptemmel megszünt.

Tényi Gyula után szabadon előveszve kérdem: Hogyan ismernek engemet a braziliai magyarok, ha még a magyarok lapja, a SZÓVAL sem ismer?

Más.

Minden magyar vonatkozású kiállítás egy-egy lehetőség a lelki hovátartozás felébresztésére. A "HUNGRIA-82"-ről idezárom a rövid ismertetőmet és ha nem bojkotáljátok (mint az én kiállításomat), úgy biztosa vezem, hogy sokan lesznek, legalább valamivel öntudatosabb magyarok.

Mára nincs más.

Tudom, hogy az őzinteség nem mindig kellemes. Mindazonban én megmaradok, mint mindig voltam,

őszinte barátotok

ASZMANN FERENC

VISSZATEKINTÉS A RIÓI "HUNGRIA 82" KIÁLLÍTÁSRA

Rio de Janeiro egyik legradicionálisabb szállójában, a Copacabana Palace Hotelben, 1982. október 14-én nyitotta meg Varga Sándor nagykövét a "HUNGRIA 82"-ét, az utóbbi évek magyar szempontból legjelentősebb kiállítását.

A kereskedelmi eredményről, mi kívülről, semmit sem tudunk, de a brazil körülményeket ismerve, nem kételkedünk a sikerben. Ami bennünket közelről érintett, az a "HUNGRIA 82" lélektani hatása volt. A brazil átlagember által alig ismert Magyarország képe és a magyar népről alkotott hiányos fogalma új és határozottabb formában rajzolódott ki.

A kiállítás mint "látási élmény" tiszteletet érdemlő atmoszférát biztosított. Az alumíniumra montált boxok összehatása, a speciális műszerek mint a magyarok tudományos és technikai felkészültségének bizonyítékai, a maquettek és a műszaki fotók kifogástalan minősége, a hívogató mesés idegenforgalmi felvételek és a legjobb amerikai és európai produkcióval vetekedő prospektusok bámulatba ejtették még a legényesebb szakembereket is. Két délután, órákat töltöttem a kiállításon, főként a brazil közönség véleményének tanulmányozásával. Élvezet volt nézni, amint a látogatók habzsolva gyűjtötték szatyvaikba és vitték haza a remek propaganda anyagot. A kiállítás jelképét viselő szatyvokat a Rendezőség ingyen osztogatta. Szerintem ez volt az erkölcs: siker zseniális sakkuzása! A rengeteg egyéb nyomdatermékkel együtt - magyarok és brazilok egyaránt - hazavitték egy 21x21 cm-es búváros fedőlapú "NŐS HUNGAROS" című, kifogástalan portugál nyelven írt és ellenállhatatlan meggyőző erővel szerkesztett füzetet. A szépen illusztrált füzet bevezetője beszél a magyarság történelmi korszakairól, azután rátér az ország politikai struktúrájára, a szindikátusok szabad működésére, a 2% kisebbség egyenjogúságára, a vallásszabadságra, a lakosság bőséges élelmézésére (napi 3.250 caloria!), a 40 óras munkahétre, a munkaadók totális foglalkoztatására, az ideális gyereknevelés lehetőségére, az építkezés fellendülésére, a népi tradíciók (tánc és viselet) kultiválására, az állandóan növekvő kultúrigények (irodalom, zene, színház és művészetek) ápolására, közeli lélekemelő statisztikákat melyek jóval meghaladják a hasonló értelemű brazil kimutatásokat, különösen a népoktatás, egészségügyi szolgálat, ipari és mezőgazdasági produkció tekintetében, továbbá ismerteti az ország földrajzi és éghajlati adottságait. "NŐS HUNGAROS" a maga nemében tökéletes műremek! Magyarországról és dolgozó népéről új fogalom alakult ki, mert mindaz amit a "NŐS HUNGAROS" mond, az egész "HUNGRIA 82" kiállítás bizonyítja!

Minket, braziliai magyarokat a "HUNGRIA 82" érzelmi mélyen érintett. Az évtizedek ködös távlatában elhomályosodott emlékek új színek pompájában bontakoztak ki előttünk; családaittal adóztunk a Szülőföldünknek. Éreztük, hogy a "Család" fogalmát nem a fizikai holét határozza meg. A családi kör tagjai sok mindenben eltérő véleményen lehetnek, a testvérek összekötőbőzhetnek anélkül, hogy az őket összekötő kapcsolat megszűnne. Geometriában tanultuk: a kör egy önmagába visszatérő görbe. A lélektani pont, ahonnan az élet vonala kiindult - a Szülő. És minden jóérezési ember, előbb vagy utóbb, lélekben, szeretetben, visszatér az egyetlen, örök Szülőhöz. Ha azokban a magyarokban akik a riói Copacabana Palace Hotelben látják a "HUNGRIA 82"-ét, csak egy csepnyi őszinteség létezik, beállhatják legalább önmaguknak, hogyha nem is érznek honvágyat, de határtalanul büszkék a Szülőföldjükre és az ottan dolgozó Testvéreikre!

Kedves Feri bátyánk!

ASZMANN FERENC

Igaz szívből köszönjük dicsérő soraidat, kritikádat és beszámolódat. Örülünk, hogy ha már São Paulóban nem, de Rióban még érdeklődnek a Szóval jövője iránt és támogatják lapunkat cikkekkkel, levelekkel és adományokkal.

Ami a festménykiállításodat illeti, tévesen mondd, hogy nem küldtük a riói magyarokkal az eseményt. Az 1981. októberi szám 13. oldalán megtalálhatod a meghívót, tehát egy hónappal a kiállítás előtt.

FIGYELŐ:

AZ ELNYOMAS ERŐSÖDÉSE

Köztudomású, hogy a magyar kommunista rendszer igen liberális benyomást kelt a világon mindenütt. Ez a "liberalizmus" részben Kádár Jánosnak köszönhető, de a lapideológiai minden bizonnyal Leonyid Brezsnyev irányításának volt köszönhető. Brezsnyev utódjának, Andropovnak, a KGB titkos rendőrség volt vezetőjének politikája az u.n. szatellit-államokkal szemben még nem egészen világos. De az első jelek már mutatkoznak. December havában a következőket olvashattuk a "Folha de São Paulo" című újságban:

BUDAPEST - A magyar kormány kampányt indított a disszidens értelmiségiek ellen, behatolva házaikba, 'mimeográf' sokszorosító gépeket és nyomtatványokat elkobozva, és legalább 6 személyt letartóztatva. Ezt az információt budapesti disszidens források juttatták el az EFE hírszolgálati ügynökségnek, mely szerint a hat letartóztatás akkor történt, amikor a rendőrség váratlanul rajtaütött egy harminc főből álló összejűvetelen Rajk László építész házában.

A magyar ellenálló szerint ez a rendőrségi támadás összefüggésben van az MSZMP (Magyar Szocialista Munkáspárt) hivatalos újságjának, a Népszabadságnak vezércikkével, mely egyes személyeket támadott, "...kik ártatlan szónokként s az igazság védőiként szerepelnek, de nem tudják mi a kritikus ideológiai magatartás és mi egy ellenséges propaganda tevékenység".

Az újság elítélte a magyar disszidenseket támogatásukért, melyet a lengyel szabad "Szolidaritás" szakszervezettel szemben kinyilvánítottak, mely jelenleg illegális. (Sz.L.)

mese a buta kisfiúról

CHAPÓ GYÖRGY

Buta Kisfiú remegve állt meg a gyár hatalmas szerelőcsarnokában.

Az utcalámpák hideg fénye kísérteties képeket rajzolt az olajos betonpadlóra s a sötét árnyak buta összevisszaságban törtek meg a szanaszét heverő vasdarabokon, alkatrészekon, tekercseken és drótokon.

Buta Kisfiú rémulten nézett körül, szíve a torkában kalapált és tágranyílt szemei habzsolva szívták magukba a misztikus látványt. Aztán finom kis kezeit felemelve, törekény ujjacskáival félénken mutatott rá egy furcsaformájú sötét valamire.

- Mi ez? - kérdezte remegő cémahangon, - mi ez?

- Nem látod? - bömbölte a Szellem, - nem látod? Villanymotor, szerelés alatt álló villanymotor.

Látta bizony Buta Kisfiú, hogyne látta volna és félénken megszólalt újra:

- Mire jó ez?

- Hát nem tudod? - üvöltött a Szellem, hogy hangja megremegtette a szerelőcsarnok bádorgatetejét. - Hát nem tudod? Dolgozik. Nem kell hozzá Ember és dolgozik.

- Nagyszerű - ujjongott a Buta Kisfiú - nem kell hozzá Ember és dolgozik. Nagyszerű. Kérlek, hát dolgozzon.

- Hohó - kiáltott a Szellem, - ahhoz el is kell indítani. El kell indítani.

- Hát indítsd el - kérlete a Buta Kisfiú, - indítsd el, kérlek szépen. Indítsd el.

- Nem bánom - szólt a Szellem és a következő pillanatban kigyózva emelkedett két drótszal a levegőbe és imbolygó végük nagyhirtelen bebújt a falban lévő két kis lyukba. A következő pillanatban finom zizegő hang töltötte meg a levegőt, a motorból apró kékes kis szikrák ugrottak elő és a gép halk remegéssel vidáman forogni kezdett.

- Látod? - üvöltött a Szellem - látod? A gép forog. Nem kell hozzá Ember és a gép forog. Hahaha - kacagott sítáni hangon a Szellem - látod, forog a gép és nem kell hozzá Ember. Forog a gép és benne van a gondolat: benne van Gilbert és Gauss, Faraday és Maxwell, Ampère és Oersted, Jeddik és Siemens, ezek mind benne vannak és a gép forog és nem kell hozzá Ember. Hahaha, nem kell hozzá Ember!

Buta Kisfiú sapadt arccal és remegő bensővel hallgatta a sítáni kacajt, melyet százszorosan vertek vissza a szerelőcsarnok vasbeton falai. Aztán minden erejét összeszedve félénken megszólalt újra:

- És mitől forog ez?

- Nem tudod? - tajtékzott a Szellem - hát ezt se tudod? Az áramtól. Az áram hajtja ezt. Az áram hajtja és nem kell hozzá Ember.

- Nagyszerű - tapsikolt a Buta Kisfiú - nagyszerű. És honnan jön az áram?

- A távvezetékéből - harsogta a Szellem, hogy zengett belé az egész csarnok. - Az áram a távvezetékéből jön. Érted-e?

Értette Buta Kisfiú, hogyne értette volna és remegő cémahangján félénken megszólalt újra:

- Kérlek, nézzük meg azt is.

- Ha akarsz - dörmögte a Szellem s a következő pillanatban csak azt érezte Buta Kisfiú, hogy süvívte emelkedik a levegőbe s elmaradnak alatta utak, házak, terek, kertek, - majd patakok, erdők, mezők következtek, aztán hirtelen nyomasztó zuhanást érzett és a következő pillanatban egy hatalmas tartóoszlop imbolygó tetején találta magát.

Körülnézett.

Alatt dúslombú erdő, lármásan csörgedező patak, vidám madárfüttty. Felette a szikrázóan kék ég, a távolban egy-két felhőpamot és valahonnan a messzeségből egy pontnyi repülőgép halk morgása hallatszott oda.

- Ez a távvezeték? - szólt meg Buta Kisfiú nekibátorodva és vegignézett a nyílegyenesen húzóódó írtáson.

- Ez! - harsogta a Szellem, hogy a ragyogó ég még jobban szikrázni látszott. - Ez! És ebben jön az áram és nem kell hozzá Ember.

- És honnan jön az áram? - kíváncsiskodott Buta Kisfiú újra.

- Honnan jön az áram? - harsogott a Szellem - hát az erőműből. Az erőműből jön az áram.

- Menjünk el oda, - kérlete újból a Buta Kisfiú.

- Ha gondold... - kiáltott a Szellem s a gondolat erejével egy pillanat múlva süvívte repültek az oszlopok megszámlálhatatlan sora felett. Még egy pillanat: s egy fényes terem tárult fel Buta Kisfiú tágranyílt szemei előtt.

Fehér kőpadló, ragyogó réz korlátok, két hatalmas lendkerék, lassan ide-oda mozgó dugattyúk, és a falakon furcsa szekrények, mindenféle mutatókkal, lámpákkal és kapcsolókkal. Alig győzte nézni Buta Kisfiú a különös látványt, hisz *odaát* ilyesmit sohasem látott.

Aztán figyelmét újból összeszedve *kis* cémahangján megszólalt újra:

- És mi hajtja ezt?

- Semmit nem tudsz, - ordított a Szellem, hogy a lámpák is belesápadtak. - Semmit nem tudsz. A gőz hajtja és nem kell hozzá Ember. A gőz átalakul árammá és mindent a gép csinál és nem kell hozzá Ember.

- Nagyszerű - ujjongott a Buta Kisfiú - nagyszerű. És miből lesz a gőz?

- A szénből, de most elég a kérdésből - ordított a Szellem.

De Buta Kisfiú minden bátorságát összeszedve, megszólalt újra:

- És honnan jön a szén?

- Hát ezt se tudod? - kacagott a Szellem - óh de buta vagy, hát ezt se tudod? A szén a széntárolóból jön. Igen. A szén a széntárolóból jön.

Buta Kisfiú hangja határozottá vált:

- Azt mondd meg nekem, a tárolóba honnan jön a szén?

Szünet, hallgatás, csend.

- A bányából - nyögte aztán a Szellem, de a hangját is alig lehetett hallani.

- Menjünk oda - kiáltott a Buta Kisfiú, - most azonnal menjünk oda.

Alig mondta ki e szavakat, már zúgott is körülötte minden és egy pillanattal később olyan sötétség vette körül Buta Kisfiút, hogy a baltát is fel lehetett volna akasztani rá. Lélekzete elakadt, nyirkos hideg csapta meg törékeny testét és csöpp *kis* keze valami furcsa tárgyhoz ért.

- Mi ez? - kérdezte határozott hangon.

- Csákány, - kiáltott a Szellem, hogy recsegték bele a támafalak.

- És mire jó ez? - kérdezte a Buta Kisfiú újra.

- Ezzel... fejtődik... a szén... dadogta a Szellem bizonytalan hangon.

- És most azt mondd meg nekem - kiáltott haraggal a Buta Kisfiú - most azonnal mondd meg nekem: ki fejt a szenet? *Akarom*, hogy azonnal mondd ki: ki fejt a szenet?

Szünet, hallgatás, csend.

- Az Ember - nyögte aléltan a Szellem - az Ember fejt a szenet, - és ebben a pillanatban ragyogó *világosság* támadt az éjfékete tárnában.

Izzadt férfitestek hajladoztak a vakító fényben, csákányok emelkedtek, ütések zuhogtak és a fekete gyémánt ömlött és hullott a feszülő férfikarok ütése alatt. A szerelőcsarnokban pedig vidáman járt a villanymotor, kék *kis* szikrákat hányva burgó igyekezettel forgott és halk remegése erőt és akaratot sugárzott.

Buta Kisfiú pedig elégedetten mosolygott, mert úgy érezte, hogy *egy* hajszállal okosabb lett, és még máig is él, ha meg nem halt.

ARANY JÁNOS

A lepke

Zöld lepke, mint hulló levél,
Melyet tovább legyint a szél,
Nem száll virágot lepni meg,
Csak lenn, az út porán libeg.

Nincs feltűnő bársony meze,
Csilló-pora, fény-lemeze;
Virágkorát most éli bár:
Oly színhagyott köntösbe jár.

Volt napja, volt, négy, tán öt is,
Hogy izlelt ő szerelmet is;
Most a jövőnek hint magot,
Nem fél, hogy a láb rátapod.

Szegény! ha rátoppantanék,
Pusztulna ő s egy nemzedék;
De oly bizalmas ott alant:
Mért bántsam a kis gondtalant?

Élj, lepke! éld múltó nyarad,
Ha még egy-két napod marad:
Jöhet vihar nagy-hirtelen,
S megfagysz esőn, hideg szelen.

Köszönd, hogy már tekintetem
Földhöz lapúl, nem föl vetem:
Ha bátran még fenn hordanám,
Rád is tiportam volna tán.

Mért néztek a magasba fel?
E szép világ: egy köd-lepel;
Nem látom az ég madarát,
Csak téged itt s útam porát.

Nem a pacsirtát, aki szánt:
A napnak áldott fénye bánt;
De az anyaföld szintelen
Fakóján megnyugszik szemem.

Sorsom pedig, s egy méla gond
Egemből már a földre vont;
De nem remény-magot vetek:
Azt nézem: hol pihenhettek?

(1877.)

hírek

Istentiszteletet tartott november 5.-én, pénteken este a sergipei kápolnában Nagytiszteletű Pósfay György, a Genfben székelő Lutheránus Világszövetség kiküldötte. Utána beszámolt azokról az erőfeszítésekről, amelyek a São Paulói Magyar Evangélikus Egyházközség megüresedett lelkeszi állásának betöltését célozzák. Vannak lehetőségek, habár nem a közeljövőre.

JUBILEUMI VACSORA: A 25sz. Szent Imre és a 36sz. Dobó Katica cserkészcsapatok november 6.-án ünnepelték fennállásuk 30. évfordulóját. A megemlékezés a Pirooska vendéglőben rendeződött, ünnepélyes vacsora keretében, melyen megjelentek sokan azok közül, akik a csapatok munkájában résztvettek ebben a 30 évben, mint cserkészek, közreműködők, illetve támogatók. A régi ismerősökkel való találkozás és a fénykép albumok áttekintése visszahozta mindenkinek a kellemes tábori emlékeket, a természetben töltött pompás napok élményeit. A vacsora sikere a jó hangulaton át is érezhető volt, a kellemes est kakasszóra végződött.

20 ÉVESEK A ZRÍNYIEK: A Zrínyi cserkészcsapatok múlt év november 14.-én ünnepelték meg 20-éves fennállásukat egy igen magas színvonalú előadással a lapai városi könyvtár előadótermében. A bevezető beszéd után a kiscserkészek mutattak be egy "Vasárnap délutánt a kalocsai réten", melyet nagy szakértelemmel és szeretettel állított össze Bianconé, Simon Márta, és melynek levelezését Geöczené, Bálint Katinka vállalta. A közönség tapsa méltán jutalmazta a gyönyörű népi bemutatót. Szünet után a Zrínyi Regős Csoport - mely már lassan egy éve működik - jelent meg a színen, folytatva a népi bemutatót egy ugyancsak "Kalocsai paprikafűzéssel", ahol nem hiányoztak sem a paprikafűzések, sem a fiatalság jókedve, mókázása, éneklése és főképpen szép népviseletei és táncszámai. Felejthetetlen előadásuk bebizonyította, hogy érdemes dolgozni, amikor vezető és vezetett között megvan a tudás és tettvágy, hogy eredetit és szépet alkosson. További jó munkát kívánunk mindannyiuknak, különösen Márta néninek és a Regős Csoport vezetőinek, Bálint Emesének és Gyuricza Gábornak. (F.I.)

A Magyar Evangélikus Egyház december 5.-én ünnepelte első Istentiszteletének 25 éves jubileumát (lásd a "Zúgnak a Harangok" című cikket). Az eseményt díszistentisztelet nyitotta, melyet ünnepi beszédek követtek. Utána ebéd várta a megjelenteket. A cserkészek nyújtotta program és a körzeti püspök, Alberico Baeske előadása zárta le a szép megemlékezést.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS (ismételve)

Közöltük már az általunk meghirdetett verspályázat legjobbait. Jeleztük, hogy új pályázatot fogunk indítani, ezúttal novellák irására. Nos, az alkalom elérkezett. Kedves olvasóink, máris ragadják meg a tollat. Pályázatunk témája szabad, földrajzi megkötöttség nélküli; valami korlát azonban mégiscsak van: írásaik terjedelme - a későbbi publikálás lehetőségeit tekintve - ne haladja meg a hat gépelt oldalt. Pályázatunk határideje 1983 április 10. A beérkező írásművek elbírálására a szerkesztőségen kívüli - hozzáértő - barátainkból álló bizottságot fogunk felkérni s a legsikerültebbeknek helyet adunk lapunk hasábjain.